

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЄС ТА В УКРАЇНІ:
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Виконав: студент 6 курсу 640-з групи
галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування
Негрецький Олексій Сергійович

Керівник: кандидат юридичних наук,
в.о. доцента (б.в.з.)

кафедри історії та теорії держави і права
Панченко Сніжана Сергіївна

Рецензент: доктор наук з державного
управління, професор

Плеханов Дмитро Олександрович

м. Миколаїв - 2019 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Становлення законодавства щодо протидії корупції в Україні в сучасний період	8
1.2. Поняття, ознаки, види та причини корупції в Україні.....	20
РОЗДІЛ 2	
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	
2.1. Поняття "корупції" та методи протидії корупції в міжнародних та європейських актах.....	36
2.2. Інституційні механізми боротьби з корупцією в ЄС та можливості їх імплементації в Україні.....	44
РОЗДІЛ 3	
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	
3.1. Діяльність спеціалізованих антикорупційних органів в Україні.....	63
3.2. Вдосконалення антикорупційної діяльності в Україні відповідно до європейських стандартів.....	85
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АКД - антикорупційна діяльність

АКЗ - антикорупційне законодавство

ВАКСУ - Вищий антикорупційний суд України

ВР АРК - Верховна Рада Автономної Республіки Крим

ВСУ - Верховний Суд України

ГПУ - Генеральна прокуратура України

Держфінмоніторинг - Державна служба фінансового моніторингу України

ДФС - Державна фіскальна служба України

Європол - Європейське поліцейське відомство

Євроюст - Європейська організація з питань юстиції

ЄС - Європейський Союз

ЗУ - Закон України

КД - корупційне діяння

ККУ - Кримінальний кодекс України

КПКУ - Кримінальний процесуальний кодекс України

КСУ - Конституційний Суд України

КУпАП - Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС - Міністерство внутрішніх справ України

МВФ - Міжнародний валютний фонд

Мінюст - Міністерство юстиції України

НАБУ - Національне антикорупційне бюро України

НАЗК - Національне агентство з питань запобігання корупції

НБР - Національне бюро розслідувань України

НПУ - Національна поліція України

ПРУ - Президент України

РЄ - Рада Європи

САП - Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ - Служба безпеки України

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи визначається конституційно закріпленим стратегічним курсом на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі, що включає і імплементацію європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя. Корупції офіційно визнана транснаціональним злочином, який перетнув межі держав і потребує спільних скоординованих зусиль окремих держав, ЄС та міжнародної спільноти. Договір про функціонування Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору 2007 р. 2016/C202/1) називає серед особливо тяжких злочинів корупцію, а у 2014 році Європейська комісія зробила Доклад, у якому визначила, що корупція є у всіх без виключення державах, а сумарна економічна шкода від неї оцінюється приблизно у 120 млрд. євро у рік. Механізм протидії корупції в ЄС базується на міжнародно-правових принципах ООН, однак ЄС вдалося сформувати унікальну, яка не має своїх аналогів по ефективності, систему протидії корупції. Система включає потужну нормативно-правову базу (Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи) та дієвий інституціональний механізм (Європейського бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF), Спеціальний комітет Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL), Європол, Євроюст, Європейський інвестиційний банк, з 2020 почне діяти Європрокуратура).

В умовах реформування законодавства про державну службу, про прокуратуру, про СБУ та нормативної бази у сфері боротьби з корупцією актуальною є вивчення досвіду ЄС щодо визначення суб'єктів корупційного діяння. Позиція ЄС знайшла своє відображення у Конвенції про боротьбу з

корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. Нормами цієї Конвенції надано поняття "посадова особа", передбачено і відокремлено поняття "суб'єкт корупції" та "суб'єкт корупційного діяння", окреслено коло осіб, яких називають "службовцями". Цей понятійний апарат має бути покладено у основі оновленого законодавства нашої держави.

Для України нагальною проблемою є активна співпраця з європейськими органами у сфері протидії корупції та створення власної мережі спеціалізованих органів антикорупційної діяльності на підставі європейських стандартів та з урахуванням особливостей конституційних норм, власної правової системи, історичних перспектив, структури органів державної влади та місцевого самоврядування, ментальності та правової культури. Антикорупційна діяльність в Україні у своєму розвитку пройшла декілька етапів, які відрізнялися за змістом проведення заходів і за ступенем ефективності. На сьогоднішній день розроблено законодавчу базу протидії корупції, створені нові державні спеціалізовані органи, змінено механізм боротьби з корупцією. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, у 2018 році показники щодо корупції в Україні дещо покращилися, рейтинг держави піднявся до 120 місця серед 180 країн, отримавши 32 бали. Не зважаючи на наявні успіхи, інші статистичні дані показують невтішні результати, як приклад, статистична звітність діяльності Національного антикорупційного бюро України станом на 31 жовтня 2019 року свідчить про наступне: відкрито 783 провадження у справах про корупційне правопорушення, пред'явлено 140 повідомлень про підозру, висунуто 412 обвинувачень, 231 справа скерована до суду, щодо яких вже винесено 36 вироків щодо осіб, які були визнані винними у корупційному правопорушенні. Все це і зумовлює актуальність теми магістерської роботи.

Науково-теоретичною основою магістерської роботи стали наукові дослідження вітчизняних та іноземних науковців, які присвячені

дослідженню корупції у сфері публічної влади та впровадженню європейських стандартів у сферу антикорупційної діяльності, таких як: О.Ю. Бусол, Б. Ельнаді, М.І. Мельник, В.М. Павліченко, С.А. Подоляка, А. Рифаат, С.С. Рогульський, С.С. Серьогін, Р.М. Тучак, О.О. Федорко та інших. Більшість наукових досліджень зосереджували увагу на аналізі особливостей антикорупційної діяльності окремих державних органів (прокуратури, Національної поліції) або спеціально створених органів протидії та запобігання корупції (НАБУ, САП), поряд із іншими механізмами антикорупційної діяльності досліджували досвід ЄС у цій сфері. Однак комплексного дослідження проведено не було, що і обумовлює напрямок наукового пошуку.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є встановлення особливостей антикорупційної діяльності в Європейському Союзі та в Україні на сучасному етапі і надання порівняльної характеристики інституційним та правовим заходам боротьби з корупцією в нашій державі та в ЄС. Для досягнення мети були визначені наступні завдання:

- дослідити становлення законодавства щодо протидії корупції в Україні в сучасний період;
- розкрити поняття, ознаки та визначити причини і види корупції в Україні;
- проаналізувати поняття "корупція" та методи протидії корупції у міжнародних та європейських актах;
- визначити інституційні механізми боротьби з корупцією в ЄС та можливості їх імплементації в Україні;
- проаналізувати діяльність спеціалізованих антикорупційних органів в Україні;
- сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення антикорупційної діяльності в Україні у відповідності з європейськими стандартами.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають у зв'язку з вчиненням або загрозою вчинення корупційного діяння та антикорупційною діяльністю спеціально уповноважених органів.

Предметом дослідження є правовий статус органів антикорупційної діяльності в ЄС та в Україні на сучасному етапі.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу розглянуто поняття "антикорупційна діяльність" в єдності та взаємозв'язку з іншими поняттями (протидія, боротьба, запобігання корупції), а також поняття "корупція". За допомогою історичного методу досліджувався розвиток законодавства України щодо запобігання корупції. Метод тлумачення надав змогу проаналізувати зміст понять активна та пасивна корупція, а метод аналізу та синтезу було застосовано під час дослідження видів корупції, правового статусу суб'єктів антикорупційної діяльності. Порівняльно-правовий було використано в процесі надання порівняльної характеристики положень українського та європейського законодавства у сфері запобігання та протидії корупції. При формулюванні нових правових норм та пропозицій щодо вдосконалення чинних відповідно до європейських стандартів, використовувався формально-юридичний метод.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що здійснене комплексне дослідження антикорупційної діяльності в Україні та ЄС та надана порівняльна характеристика нормативної бази та інституційних механізмів запобігання корупції.

вперше :

- була запропонована сучасна класифікація загальних та спеціальних органів антикорупційної діяльності з урахуванням реалій антикорупційної політики держави, яка включила і діючі певний час органи (НАБУ), і ті, що тільки почали діяти (Вищий антикорупційний суд України), і ті, створення

яких є нагальною потребою і давно запланованими, однак не втіленими по сьогоднішній день (Національне бюро фінансової безпеки України);

удосконалено:

- поняття "корупція" та "антикорупційна діяльність" та запропоновано авторське визначення цих понять;

- питання розподілу повноважень між суб'єктами антикорупційної діяльності, запропоновано залишити САП у складі Офісу Генерального прокурора всупереч позиціям окремих науковців та практиків, а також питання передачі функцій фінансових розслідувань від СБУ до Бюро фінансових розслідувань;

набули подальшого розвитку :

- пропозиції щодо вдосконалення антикорупційної діяльності в Україні відповідно до європейських стандартів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції викладені у дослідженні можуть бути використані у подальших дослідженнях антикорупційної діяльності в Україні та ЄС; у навчальному процесі для підготовки лекцій із спеціальності "Публічне управління та адміністрування"; для вдосконалення законодавства, зокрема, при внесенні змін до Закону України "Про запобігання корупції".

Структура магістерської роботи обумовлена метою, завданнями і логікою дослідження та складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури. До тексту додано список використаних джерел (97 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок, з яких обсяг основного тексту - 99 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Становлення законодавства щодо протидії корупції в Україні

Проблема корупції є проблемою, яка супроводжує суспільство протягом його існування, а точніше, з появою влади у людському соціумі. І стільки ж суспільство прагне виробити шляхи її подолання. У наукових дослідженнях, присвячених аналізу особливостей боротьби з корупцією органів публічної влади, пропонуються класифікації етапів становлення законодавства щодо запобігання корупційній діяльності у світі, починаючи із Стародавнього сходу і по сьогоднішній день. Прикладами може стати дисертація В.М. Павличенка "Проблеми гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці держаних службовців до міжнародного законодавства", С.А. Подоляки "Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в органах прокуратури України", І.І. Яцків "Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні", С.С. Рогульського "Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні". Останній автор, досліджуючи проблему боротьби з корупцією від античності до сьогоднішнього дня, доходить висновку: "корупція є проявом зловживання владою, що офіційно закріплена, як соціальне та правове явище виникає з появою держави, причому у різні історичні формації має свої особливості". Так, при монархічній формі правління небезпека зловживання владою полягає у тому, що влада є абсолютною та здійснюється монархом особисто, а при республіканській формі правління існували інші механізми - підкуп голосів виборців [79, с. 10]. Цей же автор зазначає, що у СРСР із корупцією в сфері державного управління винятково боролися самі представники апарату управління, однак змінити причини корупції не могли, а, навпаки, дуже часто використовували цю діяльність як засоби усунення конкурентів на ринку "корупційних послуг" [79, с. 10].

Вищезгаданий науковець В.В. Павліченко виділяє наступні етапи становлення та розвитку нормативно-правового забезпечення праці державних службовців: 1) IX ст. до н.е. - IV ст. - період до утворення Київської Русі; 2) I ст. до н.е. - XIII століття, визначальним явищем було прийняття "Руської Правди"; 3) XIII ст. - середина XVI ст. - характеризується створенням державної служби з числа шляхти; 4) середина XVI ст. - кінець XVIII ст. - підвищення престижності діяльності державних службовців та закріпленням відповідних норм; 5) кінець XVIII ст. - початок XX ст. - землі України перебували у складі двох держав (Російської імперії та Австро-Угорської імперії), що зумовило різне нормативно-правове забезпечення праці державних службовців; 6) початок XX ст. - 1991 рік - радянський період інституту державної служби; 7) з 1991 року - сьогодення - сучасний етап розвитку державної служби [45, с. 93]. Для мети нашого дослідження зазначена докторська дисертація цікава саме з позиції того, що В.В. Павліченко, характеризуючи кожен етап, особливу увагу приділяє саме питанням законодавчого закріплення та практики боротьби з корупційною діяльністю. Наприклад, у добу панування Австро-Угорської імперії (5 етап) 1 липня 1890 року виданий Закон "Про сумісництво під час виконання державних службових обов'язків", зі змінами від 4 липня 1891 року, відповідно до якого державні службовці не мали права обіймати більше ніж одну посаду, яка оплачувалася за кошти держави, повіту, громадського закладу [27, с. 796].

О. Скомаров визначає таку періодизацію становлення нормативно-правового регулювання боротьби з корупцією: 1) друга половина I тис. до н.е. - XIV ст. - міста-держави Північного Причорномор'я; 2) 1654 р. - 1711 рр. - період входження наших земель до Московського царства, а боротьба за корупцією носила суто декларативний характер; 3) 1711 р. - 1917 рр. - етап входження Українських земель до складу Російської Імперії та перші спроби утворення органів боротьби з корупцією; 4) 1917 р. - 1991 рр. - радянський період; 5) 1991 р - сучасність, який характеризується активним розвитком

антикорупційного законодавства [84, с. 120]. С.А. Подоляка критично висловлюється щодо такої класифікації, зазначаючи, що не можливо говорити про нормативно-правове регулювання протидії корупції у стародавні часи [48, с. 86]. О. Ходарев пропонує свою періодизацію історичних етапів боротьби з корупцією в Україні, причому відлік веде з новітньої історії: "1) ідеологічний етап (1991 р. - перша половина 1994 року); 2) лобова атака на корупцію (друга половина 1994 року - 1995 рік); 3) координація зусиль проти корупції (1996 рік - 2000 рік); 4) псевдопротидія проявам корупції (2001 рік - 2004 рік); 5) загальнонародна боротьба з корупцією (2005 рік - сьогодні)" [91]. Повністю таку саму класифікацію етапів ми знаходимо у О.Л. Горгана [7, с. 277-279]. Однак і така класифікація етапів здається нам необґрунтованою, оскільки не простежується системний критерій, який дозволяє виокремити хронологічні рамки.

І хоча більшість науковців вважають, що антикорупційна реформа почалася з 2014 року, ми дозволимо з ними не погодитись, оскільки аналіз законодавства дає підставу стверджувати, що підвалини такої реформи були закладені ще у період здобуття незалежності нашої держави, і у подальшому ми спробуємо це довести аналізом законодавчої бази. В основу такого дослідження ми поклали класифікацію періодів розвитку нормативно-правового регулювання протидії корупції, яку запропонував С.А. Подоляка. Перший період - зародження законодавчого регулювання протидії корупції (1991 - 2004 рр.), другий період отримав назву постмайданний (2005- 2014 роки), а третій період постреволюційний (з 2014 року до сучасності) [48, с. 112].

Перш ніж перейти до аналізу законодавства щодо боротьби з корупцією, ми окреслимо основні риси сучасного українського суспільства, які, у тому числі, і формують прояв корупційних діянь у нашій державі. 24 квітня 1998 року була затверджена Указом ПРУ "Концепція боротьби з корупцією на 1998 -2005 роки, № 367/98, яка серед інших причин вказала саме на історичні витоки та соціальні передумови корупції, які характерні

для держав, що нещодавно стали на шлях демократії" [34]. Відповідно до аналізу, наданого Б. Ельнаді та А. Рифаата, "корупція є хворобою, від якої потерпають у більшій мірі держави перехідного періоду від тоталітаризму до демократії" [13, с. 9].

Нормативно-правове регулювання процесу боротьби з корупцією почалося з Указу ПРУ "Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю" від 18 червня 1993 року № 218/93 [58]. Цим указом було створено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю під керівництвом Президента. Серед завдань, які було визначено: "Здійснення координації роботи правоохоронних та інших органів щодо розгортання боротьби з злочинністю, передусім, організованою злочинністю, а також визначення на даному етапі механізмів реалізації державної політики у цій сфері; організація контролю за виконанням правоохоронними органами та іншими органами державної виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності актів законодавства України з питань боротьби зі злочинністю та корупцією, охорони правопорядку, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян і юридичних осіб; об'єднання зусиль державних органів та громадськості з метою здійснення комплексних заходів для усунення причин і умов, що сприяють злочинності, та запобігання злочинним виявам; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства з вищеназваних питань" [58]. Однак з причин як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру реалізувати визначені завдання не вдалося, в той час, як рівень корупції у країні зростав [48, с. 89]. Так само не вдалося реалізувати впровадження в життя задекларованих завдань і новоствореному Указом ПРУ Координаційному комітету від 26 листопада 1993 року № 561/93 ("Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю"). Науковці та практики оцінюють його роботу, як неефективну, що було викликано відсутністю єдиного підходу у боротьбі з корупцією, відсутністю концепції реформування діяльності правоохоронних

органів, координації їх роботи, відсутністю політичної волі [48, с. 90]. О.О. Федорко зазначає, що у Координаційного комітету не було достатніх повноважень, які могли б підвищити ефективність боротьби з корупцією [89, с. 228]. У 1993 році було прийнято ЗУ "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ, який опосередковано регулював і питання боротьби з корупцією у правоохоронних органах. Наприклад, ст. 8 закону визначає структуру та повноваження Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю у складі Голови СБУ, його заступника, МВС, його першого заступника та інших, ст. 9 встановлює повноваження спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБУ тощо [63]. Цей Закон є чинним на сьогоднішній день.

27 серпня 1994 року було прийнято Указ ПРУ "Питання боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки" № 484/94 у підтримку ініціативи ГПУ, СБУ та МВС щодо створення спільних слідчо-оперативних груп із розслідування особливо складних злочинів проти особи у сфері економіки, особливо у кредитно-фінансовій та банківських сферах, сфері транспорту, торгівлі, зовнішньоекономічної діяльності та вчинення посадовими особами злочинів у складі організованих груп злочинців [46].

Новим Указом ПРУ від 21 липня 1994 року № 396/94 "Про невідкладні заходи посилення боротьби зі злочинністю" визначеному колу органів (МВС, СБУ, Державній митній службі України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Раді Міністрів АРК, місцевим державним адміністраціям за участю ГПУ) здійснювати скоординовані заходи, які спрямовані на посилення боротьби з бандитизмом, корупцією та іншими тяжкими та особливо тяжкими злочинами [63]. Так, п. 4 зазначеного Указу: "Для вжиття невідкладних радикальних заходів до прийняття ВРУ відповідного Закону, дозволити, як виняток, органам внутрішніх справ, СБУ застосовувати з санкції прокурора запобіжне затримання до тридцяти діб осіб, стосовно яких є достовірні дані про готування або вчинення ними

передбачених вище злочинів, а також терору, вимагательства тощо" [63]. С.А. Подоляка неоднозначно оцінює розширені повноваження органів прокуратури, вважає: "Указ не сприяв запобіганням проявам корупції в органах прокуратури, а, навпаки, створив підстави для корупційних схем, оскільки перебирав на себе функції судової влади" [48, с. 91]. Два останніх Укази, крім загально декларативних позицій, не містили конкретного механізму по боротьбі з корупцією.

Новим етапом становлення законодавства щодо протидії корупції став період прийняття ЗУ "Про боротьбу з корупцією" від 05 жовтня 1995 року № 356/95-ВР, який вперше на законодавчому рівні закріпив поняття корупції, приклади корупційних діянь, суб'єктів КД, органи, що ведуть боротьбу з корупцією та встановив відповідальність за вчинення КД [49]. У науковій літературі відзначається його превентивне спрямування та передбачене розділом IV усунення наслідків корупційного діяння [90, с. 181]. Однак реалізувати всі завдання, поставлені цим Законом не вдалося, оскільки не було прийнято інших законодавчих актів, які б створили комплекс необхідних заходів.

В Указі ПРУ від 10 квітня 1997 року № 319/97 "Про Національну програму боротьби з корупцією" визнавалося, "незважаючи на заходи останніх років, досягти помітних зрушень у справі боротьби з корупцією не вдалося, а огляд таких причин дає нам реальну картину існуючої на той час ситуації, яку можна охарактеризувати як соціальна напруга" [61]. Серед причин виділимо: усунення окремих керівників центральної та місцевої влади від виконання обов'язків по боротьбі з корупцією; не додержується принцип розподілу функцій та відповідальності; прогалини у роботі податкової служби; прогалини у АКЗ; уникнення покарання через неузгодженість покарання за схожі злочини; не проходження експертизи нормативно-правових актів з метою оцінки криміногенних наслідків; довгий судовий розгляд справ; відсутність звітності по боротьбі з корупцією [61]. З метою усунення таких причин Указ передбачав профілактичні та

організаційно-правові та інформаційні заходи [61]. Науковці критично оцінюють цей Указ, оскільки він обмежився лише загальними програмними положеннями та не містив чіткого плану дій [48, с. 92]. У цьому ж році було прийнято Розпорядження ПРУ від 25 лютого 1997 року № 98/97-рп "Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю", в якому серед іншого визначалася: "1) Голові Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю разом з правоохоронними органами вирішити питання щодо необхідності внесення змін та доповнень до законодавства; 2) завершити розроблення документів для створення НБР з визначенням повноважень та засад його діяльності, порядок формування та взаємодії з правоохоронними органами, та їх внести до ВРУ" [64]. Ним же встановлювалися заходи, спрямовані на обмеження можливостей використання коштів, здобутих шляхом зловживань, а саме існування "анонімних валютних рахунків". О.Л. Горган високо оцінив визначні Указом заходи, оскільки було оновлено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, створено підрозділи боротьби із організованою злочинністю у складі МВС, СБУ (управління К), Державній податковій адміністрації [7, с. 278]. В 1997 році була проведена під керівництвом ПРУ операція "Чисті руки". 24 квітня 1998 року було підписано Указ ПРУ "Про створення Національного бюро розслідувань України" № 371/97, п. 2 якого визначив основні завдання Національного бюро розслідувань України: "Проведення відповідно до законодавства України досудового слідства та оперативно-розшукових заходів в особливо складних кримінальних справах про злочини, які становлять підвищену суспільну небезпеку; проведення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяють корупції та вчиненню інших небезпечних злочинів, прогнозування динаміки злочинності в суспільстві" [72]. Однак НБР не було створено, оскільки з Рішенням КСУ за поданням народних депутатів України щодо відповідності Основного Закону України Указу ПРУ "Про створення Національного бюро розслідувань

України" від 24 квітня 1998р. № 371/97 від 6 липня 1998 року № 10/98-рп – визнано неконституційними окремі положення означеного Указу ПРУ [78]. Тому створення такого важливого органу було відкладено, і, як свідчить життя, на довгий час. Кінець 1990 рр. був ознаменований тим, що у сфері боротьби з корупцією застосовувався системний підхід та методологічна комплексність, що зводилося до розширених засідань, прийняття планів, створення робочих груп тощо.

Указом ПРУ "Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією" від 6 лютого 2003 року № 84/2003 визнано роботу спеціальних підрозділів МВС, СБУ по боротьби з організованою злочинністю і корупцією недостатньою та малоефективною, а діяльність Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю такою, що не забезпечує повною мірою виконання покладених завдань [62]. Розквіт корупції у 1994 р. по 2004 р. негативно вплинув на економіку держави.

Другий етап був знаменний тим, що було подано 10 антикорупційних пропозицій ПРУ, серед яких варто згадати Указ "Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції" від 18 листопада 2005 року № 1615; прийняття Плану заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності" та затвердження державної антикорупційної політики на 2011 рік. Всі ці заходи були спрямовані на боротьбу та протидію корупції у всіх сферах суспільного життя. Вищеназваним Указом ПРУ було встановлено, що необхідно на законодавчому рівні уточнити поняття корупції, визначити чітко види КД, окреслити коло суб'єктів, посилити кримінальну відповідальність за втручання в діяльність органів досудового слідства, суду; удосконалити процедуру декларування доходів та майна державних службовців та інших осіб тощо [66]. В основному ці положення залишилися програмними, оскільки ефективна система декларування доходів не була введена, а також не визначився механізм контролю за подання недостовірної інформації. У

Програмі КМУ "Назустріч людям", яка затверджена Постановою КМУ 04 лютого 2005 року № 115 та схвалена Постановою ВРУ від 04 лютого 2005 року № 2426-IV, був закріплений розділ "Подолання корупції". У структурі Мініюсту України було створено інститут Урядового уповноваженого по боротьбі з корупцією, а також відповідальний секретаріат. Цей період визначився також впровадженням міжнародних стандартів щодо боротьби з корупцією. У 2005-2006 рр. ЗУ було ратифіковано наступні нормативні акти: "Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією", "Про ратифікацію Конвенції ООН проти корупції", "Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією" та "Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу корупцією". Є.Я Харина зазначає, що ратифікація міжнародних угод мала ствердити позитивний імідж України та визначити напрями співробітництва з іншими державами з питань протидії корупції [90, с. 182].

У 2009 році активно впроваджуються в життя інституційні та законодавчі заходи, спрямовані на зниження рівня корупції: створюється Урядовий уповноважений з питань корупційної політики, Бюро з питань антикорупційної політики, Координаційна Рада, удосконалено АКЗ, однак найвизначнішим кроком стало прийняття 11 червня 2009 року ЗУ "Про засади запобігання та протидії корупції" № 1506-IV. Ним було надано оновлене поняття корупції та корупційного правопорушення, визначені суб'єкти відповідальності за нього, суб'єкти, які здійснюють заходи по запобіганню та протидії корупції, окреслені самі заходи щодо запобігання та протидії корупції, відповідальність за КД, усунення наслідків такого діяння, а розділ III передбачає участь громадськості уАКД.

Формування АКЗ у цей період стало одним із ефективних заходів по боротьбі з корупцією, однак, як вважають дослідники, відповідна нормативно-правова база формувалася фрагментарно, що знижувало і без того низькі антикорупційні заходи [48, с. 100]. Інші науковці справедливо зазначають, що аналіз законодавчих змін щодо боротьби та протидії з

корупцією свідчить про те, що кожен етап таких реформ пов'язаний з етапом президентства наступного Голови держави, кожен з яких робить все по-новому, не беручи до уваги попередників [89, с. 230]. Так це сталося і при наступному ПРУ В. Януковичі. Основними законодавчими надбаннями цього періоду можна назвати наступні: створення Національного антикорупційного комітету під керівництвом Президента України; прийняття нових антикорупційних законів; схвалення Національної антикорупційної стратегії на 2011-2015 роки; створення Національного агентства України з питань державної служби.

7 квітня 2011 року був прийнято ЗУ "Про засади запобігання і протидії корупції" № 3206-VI, який втратив чинність 01.09. 2016 року, головними причинами стали низька ефективність його положень та критика з боку ЄС.

Спільним Наказом ГПУ, МВС України, СБУ, Державної податкової служби, Міноборони України, державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної пенітенціарної служби України затверджено "Положення про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією" від 26 квітня 2012 року № 43/375/166/353/284/241/290, визначено завдання, форми, принципи такої координації.

Характерними ознаками другого періоду можна назвати загальна декларативність та суперечливість більшості нормативних актів; практична відсутність реалізації більшості положень; ратифікація міжнародних норм; повернення до ідеї створення спеціального органу щодо протидії корупції.

Третій етап постреволюційний охарактеризувався прийняттям низки антикорупційних законів: ЗУ "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року; "Про Національне антикорупційне бюро України" від 14 жовтня 2014 року; "Про очищення влади" від 16 вересня 2014 року, а також підзаконних актів - Указу ПРУ "Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" від 12 січня 2015 року № 5/2015. Зазначена Стратегія серед інших векторів визначає вектор відповідальності, а серед напрямків - антикорупційна

реформа, метою якої є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через КД, а також підвищення рейтингу України. Задля досягнення таких цілей була розроблена Антикорупційна стратегія ЗУ "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки" від 14.10.2014 № 1699-VII [54]. Стратегія містить 6 розділів: "1) загальні засади; 2) формування та реалізація державної антикорупційної політики; 3) запобігання корупції; 4) покарання за корупцію; 5) формування негативного ставлення до корупції; 6) оцінка результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії" [54]. Для розкриття теми магістерської роботи важливим є у подальших розділах проаналізувати одну із оцінок ефективності Антикорупційної стратегії, зазначеної у 6 розділі - ця оцінка, у тому числі, здійснюватиметься на основі визначення рівня імплементації міжнародних стандартів у сфері антикорупційної політики [54]. Науковці визначають, що реформа АКЗ призвела до наступних змін: створення нових органів, які, відповідно до напрямків реформи, будуть діяти щодо запобігання корупції (НАЗК) та щодо протидії корупції (НАБУ); змінюється механізм декларування доходів та видатків осіб, а також змінюється коло осіб, щодо котрих діє антикорупційне законодавство [48, с. 109]

Слушною є думка авторів методичних рекомендацій "Запобігання корупції", які звертають увагу на той факт, що прийняття нового ЗУ "Про запобігання корупції" відбулося у жовтні 2014 року, а введення в дію - через півроку, тобто, у квітні, одночасно, у Прикінцевих положеннях було визначено, що втрачають чинність попередні Закони, і наша держава протягом шести місяців не мала жодного закону щодо протидії корупції [16, с. 59]. Ми можемо зазначити, що це був прояв або, краще зазначити, відсутність політичної волі, скерованої для боротьби з корупцією, та можливість вчиняти безперешкодно корупційні діяння.

В цей же період приймається низка Законів, які спрямовані на втілення у життя Антикорупційної стратегії: ЗУ "Про відновлення довіри до судової

влади в Україні" від 08.04.2014 р. № 1188-VII, "Про прокуратуру" від 14.10.2014 р. № 1699-VII, "Про здійснення державних закупівель" від 10.04.2014 р. № 1197-VII (втрата чинності 01.08.2016 р.), "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення" від 14.10.2014 р. № 1702-VII.

Завершуючи підрозділ, коротко зупинимося на останніх подіях, які безпосередньо вплинуть на проведення антикорупційної політики. 08 липня в рамках саміта Україна - ЄС, який проходив у Києві, визначено фінансування ЄС заходу "Антикорупційна ініціатива - друга фаза", загальний бюджет якої складає 22,9 млн. грн., основна мета такого заходу - посилення боротьби з корупцією на національному та місцевих рівнях [2].

1.2. Поняття, ознаки, види, причини корупції в Україні

На законодавчому рівні поняття "корупція" дано у ЗУ "Про запобігання корупції" 2014 року. Для усестороннього його аналізу, розглянемо генезис цієї дефініції у законодавчих актах нашої держави. У Концепції боротьби з корупцією на 1998 - 2005 роки корупція характеризується з різних позицій, визначаючи її суспільну небезпеку, а у правовому відношенні корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, однак єдиних за своєю сутністю КД, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь [34]. У ЗУ "Про боротьбу з корупцією" 05.10.1995 р. під корупцією розуміється "діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг" (ст. 1) [49]. У Національній програмі боротьби з корупцією, затвердженою Указом ПРУ від

10.04 1997 р. № 319/97 визнається, що, хоча саме поняття "корупція" потребує більш чіткого визначення, існуюче законодавство значною мірою дає можливість вести боротьбу з корупцією, проте воно майже не застосовується [61]. У 2005 році проблема уточнення поняття "корупція" залишається актуальним, оскільки в Указі ПРУ від 18.11.2005 р. № 1615 "Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції" у п. 1 знову ставиться питання уточнення поняття корупція, видівКД, інших правопорушень, пов'язаних із корупцією [66]. Виникає питання про те, чи дійсно не велася наукова та практична робота у напрямку вдосконалення дефініції, або відсутня політична воля для запровадження таких змін, і мета була прямо протилежна - уповільнити цей процес.

У ЗУ "Про засади запобігання та протидії корупції" від 11.06.2009 р. дається наступне визначення корупції: "Це використання особою наданих їй службових повноважень з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідна обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей" [56]. У цій же ст. 1 визначається неправомірна вигода як "грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав" [56].

У ЗУ "Про засади запобігання і протидії корупції" від 07.04.2011 р. № 3206-VI ця складна конструкція дефініції залишилася незмінною, за виключенням того, що словосполучення "особою наданих їй службових повноважень" замінено на визначені у ст. 4 закону суб'єкти відповідальності за корупційне правопорушення. До них Закон відніс: "1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених

на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону; 4) посадові особи та працівники юридичних осіб - у разі одержання ними неправомірної вигоди, або одержання від них особами, зазначеними у п.1 і 2 ч. першої ст. 4, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди; 5) фізичні особи - у разі одержання від них особами, зазначеними у п.1 і 2 ч. першої ст. 4, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди" [55]. Науковці позитивно оцінили закріплення на законодавчому рівні таких понять, як близькі особи, корупційне правопорушення та неправомірна вигода, що суттєво вплинуло на визначення сутності та меж корупції [8, с. 22]. 16.10.2013 р. Мінюст України розробив Методичні рекомендації "Запобігання та протидія корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування", і яких корупція розглядалася у різних площинах: у загальносоціальному розумінні до корупції відносяться будь-які форми нелегітимного використання службового в особистих цілях, а у правовій площині відповідно до норм Закону.

У ЗУ "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року, який на сьогоднішній день є базовим Законом, корупцією визначено "використання особою, яка зазначена у ч. 1. ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідна обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеної у ч. 1. ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей" [52]. Стаття 3 визначає коло суб'єктів, на які

поширюється дія Закону, до них відносяться: "1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках передбачених законом; 4) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому ЗУ "Про вибори народних депутатів України", кандидати на пост Президента України зареєстровані у порядку, встановленому ЗУ "Про вибори Президента України", кандидати в депутати ВР АРК, обласних, районних, міських. районних в містах, сільських, селищних, міських голів та старост" [52]. У ст. 1 визначається неправомірна вигода як "грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги нематеріальні активи, будь-які вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав" [52].

Аналіз чинної норми та попередньої дає підставу визначити, що суттєвих змін у визначенні корупції не настало, однак змін зазнало визначення поняття "корупційне правопорушення", останнє трактується як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1. ст. 3 цього Закону, за яке законом передбачено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [52], тобто вилучено такий вид відповідальності як адміністративна, натомість введено нове поняття - правопорушення, пов'язане з корупцією, що означає діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1. ст. 3 цього Закону, за яке

законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [52]. Тобто за даний вид правопорушення може застосовуватися відповідальність, передбачена Главою 13-А "Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією" КУпАП від 07.12.1984 № 8073-Х [30]. Вищезазначені Методичні рекомендації визначають такі діяння, як правопорушення, які не мають ознак корупції, однак є суттєвими порушеннями вимог АКЗ: порушення вимог фінансового контролю, порушення вимог стосовно повідомлення про конфлікт інтересів тощо.

Серед науковців відсутня узгоджена позиція щодо поняття корупція, одні розглядають її у широкому контексті, інші - у вузькому. Автори широкої трактовки корупції вважають, що вона включає порушення не тільки правових, але і морально-етичних норм [6, с. 406]. В.В. Коваленко, досліджуючи проблеми корупції, визначив її як ключову передумову існування в державі організованої злочинності [28, с. 27]. В адміністративно-правовому розумінні, на думку І.І. Яцківа: "Корупція є системою публічних відносин, яка заснована на передбачених конкретним складом корупційного адміністративного правопорушення діяннях публічних посадових осіб" [95, с. 89].

В.П. Кузьменко у своєму дослідженні визначає: "Під корупцією необхідно розуміти використання службового становища посадовими особами для надання за винагороду різного роду неправомірної вигоди, під якою розуміються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову" [39, с. 25].

Автор монографії "Корупція: сутність, поняття, заходи протидії" М. Мельник наполягає: "Корупцію не можна звести до конкретного суспільно небезпечного діяння, оскільки вона явище соціальне, має соціальну обумовленість та соціальні закономірності розвитку, здійснює негативний

вплив на соціальні процеси ...пронизує різні соціальні сфери суспільства, деформує різні групи суспільних відносин [41, с. 6]. Не можна погодитись з такою думкою саме у правовому сенсі, оскільки будь-яке, а, особливо, настільки суспільно небезпечне діяння, завжди визначається колом суб'єктів, складом правопорушення, віднесенням його до певної галузі, точною мірою стягнення/покарання. Запропоноване визначення може застосовуватись у політології, соціології, але не у юриспруденції.

Такі різні підходи до визначення "корупції" продиктовані самим змістом такого явища, і ми погоджуємося з авторами, які зазначають, що наголошують, що це поняття багатоаспектне, соціально-економічне, політичне, моральне явище, що складається з комплексу не тільки протиправних дій, але і неетичних вчинків, тому складно дати єдине, вичерпне визначення [40, с. 59].

С.С. Рогульський пропонує виділити такі ознаки корупції та КД: "1) КД може здійснюватися як особами, уповноваженими на здійснення функцій держави і іншими особами, які прирівнюються до них (керівники державних підприємств), так і фізичними особами, а також уповноваженими представниками юридичних осіб; 2) КД пов'язана з протиправним використанням наданих вищезазначеним особам повноважень або протиправним наданням таким особам певних благ, пільг, інших переваг; 3) метою такою КД є отримання матеріальних благ, пільг, послуг та інших переваг для себе та третіх осіб, а також отримання певних привілеїв фізичними та юридичними особами" [79, с. 10-11]. Такий підхід викликає певні заперечення, оскільки повністю ототожнює поняття "корупція" та "корупційна діяльність". Р.М. Тучак наполягає на наступних ознаках корупції: "1) здійснення КД тільки особами, які уповноважені на виконання функцій держави; 2) безпосередній зв'язок цієї діяльності з використанням вказаними особами наданих їм повноважень; 3) заборона на законодавчому рівні такого використання; 4) наявність спеціальної мети - отримання матеріальних благ, послуг, пільг, переваг; 5) форма вини - умисна; 6)

об'єктивна сторона має форму дії та бездіяльності; 7) спеціальний суб'єкт; 8) корислива мета; 9) об'єктом проступку визначено державний порядок управління, власність, права і свободи громадян; 10) адміністративна караність" [86, с.7-8]. Однак суттєвим недоліком запропонованої класифікації є те, що автор розглядає корупційну діяльність виключно як адміністративний проступок.

Більш вдалою, на наш погляд, є класифікація ознак корупції, яку навів у дисертації С.С. Подоляка. С.А. Подоляка на підставі проведеного аналізу визначає наступні ознаки корупції: "1) протиправність та/або суперечність суспільній моралі та правосвідомості; 2) шкідливість; 3) вияв у державно-владних відносинах (публічній сфері), або відносинах з управління приватними господарськими справами; 4) корисливі мотиви суб'єкта корупції, які зазвичай суперечать інтересам держави, організацій, підприємств та осіб, яких означений суб'єкт представляє та в інтересах яких останній повинен діяти" [48, с. 72].

Крім того, видається цікавою та науково обґрунтованою точка зору таких науковців, як Г.К. Мішин і І.Б. Малиновський, які зазначали, що корупційна поведінка не обмежена тільки корисливими мотивами з боку винних осіб, оскільки це прояв у сфері суспільного управління, що виражається у зловживанні владними повноваженнями шляхом їх використання на підставі особистої (і індивідуальної, і групової) мети [44, с. 17].

Найвдалішим ми вважаємо визначення корупції, яке запропоноване О.В. Терещуком: "Діяльність осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, або прирівняних до них осіб, спрямована на протиправне використання наданих їй повноважень або посадового становища та пов'язаних з ними можливостей для незаконного одержання від фізичних та юридичних осіб матеріального блага, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру (запроданство), а також підкуп зазначених осіб фізичними та юридичними особами" [85, с. 8]. Пропонуємо

закріпити це поняття на законодавчому рівні, оскільки чинна норма щодо визначення поняття "корупція", яка наведена у ЗУ "Про запобігання корупції" являє собою громіздку конструкцію з елементами повтору, що не сприяє однозначності та зрозумілості тексту Закону, тим самим ускладнює правозастосування.

Теоретико-правове дослідження поняття "корупція" було б неповним без аналізу причин такого соціального явища, скільки є наукових досліджень щодо корупції, стільки наукових поглядів щодо причин виникнення корупції. В магістерській роботі ми відійдемо від історичних передумов (коротко ми їх характеризували у попередньому підрозділі), а зупинимося на реаліях сьогодення.

І.І. Яцків у дисертаційному дослідженні визначає, що поширенню корупції в Україні сприяють історичні, економічні, політичні, організаційно-управлінські, правові, ідеологічні та морально-психологічні фактори, а серед основних причин розповсюдження корупції в Україні виділяє неефективність державного управління та трансформацію психології та моралі всього суспільства внаслідок економічної та політичної нестабільності [94, с. 17].

С.С. Серьогін у дисертаційному дослідженні "Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади України" виокремлює наступні групи безпосередніх причин та умов поширення корупції. Серед них виділяє:

"1) політичні причини (замкнутість системи управління, його уповільнений розвиток, відсутність цілеспрямованого формування почуття патріотизму та високих моральних якостей. недосконалість антикорупційного законодавства, відсутність ініціативи громадських формувань тощо);

2) економічні причини (відсутність прозорості економічних процесів та несприятливий режим діяльності підприємств);

3) правові причини (відсутність цілісної системи антикорупційних заходів, нечітка визначеність відповідальності за корупційне діяння, формальний характер системи декларування доходів, нечітке визначення кола суб'єктів корупційного діяння);

4) організаційно-управлінські причини (відсутність чіткої регламентації діяльності посадових осіб, поширена практика зайняття посад через знайомства, відсутність механізму запобігання проникнення до державних структур членів злочинних угруповань);

5) соціально-психологічні причини (нерозвиненість громадської свідомості, корислива спрямованість діяльності державних службовців, моральна та професійна деформація керівників)" [82, с. 7].

Антикорупційна стратегія України на 2014-2017 роки визначала основні причини високого рівня корупції відсутністю дієвих реформ та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності, незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів (про них мова бути йти у наступних підрозділах) через низький рівень імplementованих антикорупційних рекомендацій та відсутність необхідних антикорупційних інституцій, не проведення реформ прокуратури, державної служби, а також відсутність систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців [54]. І, як підсумок, у Стратегії зазначалося, що на жовтень 2014 року в Україні фактично відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації [54]. Однак, через п'ять років ми можемо констатувати, що і на сьогоднішній день проблема протидії корупції в Україні є актуальною.

Дослідники у роботах, присвячених дослідженню протидії корупції окремими суб'єктами публічної влади, виділяють причини здійснення корупційних діянь з урахуванням специфіки діяльності саме таких суб'єктів.

Наприклад, у дисертаційному дослідженні О.І. Добровольського "Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України" виділені наступні головні причини: "Низький рівень організаційно-практичних заходів, спрямованих на належне проведення комплектування, професійну підготовку, виховання і навчання персоналу ДФСУ; низький рівень заробітної плати та грошового забезпечення працівників; відсутність соціально-правового захисту працівників; низький рівень профілактичної роботи серед персоналу ДФСУ; відсутність контролю з боку керівників відповідних структурних підрозділів" [8, с. 48].

Аналіз різних підходів науковців, практиків та законодавців щодо класифікації причин корупції в Україні дозволив нам запропонувати комплексний підхід до цієї проблематики та виділити наступні чинники.

Політичними чинниками корупції в Україні є; декларативність багатьох реформаторських намірів та рішень влади, непослідовність у проведенні антикорупційних реформ, недосконалість політичних інститутів, нестабільність політичної ситуації, політичний протекціонізм, повільний розвиток політичної свідомості, не сформованість громадських об'єднань, спрямованих на протидію корупції, а також відсутність виховання патріотизму у представників публічної влади та громадян.

Економічними чинниками є криміналізація економічних відносин, несприятливий режим діяльності підприємств та підприємницької ініціативи, непрозорі процеси проведення приватизації, непомірний розрив у доходах державних службовців та представників заможних верств населення.

Юридичні чинники - недоліки АКЗ, а також кримінально-процесуального та адміністративного законодавства, низька правова культура суспільства, неврегульованість питання притягнення до відповідальності за здійснення КД, недосконалість системи декларування доходів, пасивність правоохоронних та спеціально уповноважених органів.

Організаційно-управлінські чинники - відсутність чіткої регламентації діяльності державних службовців, наявність у них надмірно широкого кола розпорядчих та дозвільних повноважень, випадки прийняття на роботу з підстав, які не залежать від ділових якостей претендента, а напряду залежать від особистих відносин, формальне ставлення до проходження конкурсу, відсутність систематичних незалежних тестувань та інших перевірок професійних якостей службовців, відсутність у багатьох установах спеціального підрозділу або уповноваженої особи, яка проводить роботу щодо запобігання корупції.

Соціально-психологічними чинниками виступають наступні: бідність переважної частини населення держави, корисливі мотиви вступу на державну службу, професійна деформація та професійне вигорання частини службовців.

І, як підсумок, хотіли б зазначити, що з однієї сторони, відсутність політичної волі, а, з іншої, пасивність всього населення та неактивна позиція громадських формувань. Така класифікація причин виникнення корупції стане у нагоді при розробленні шляхів протидії та боротьби з корупцією.

О.Ю. Бусол у дисертаційному дослідженні "Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії" переконливо довела: "Моделі еволюції корупції характеризують сутність перетворення форм корупції за окремий період, а для України характерним є стійкість проявів корупції на нижньому рівні державної влади (на рівні виконавців) і помітне збільшення проявів корупції на вищому рівні влади (рівень керівництва); загальною тенденцією еволюції корупційних відносин в Україні в сучасний період є поступове перетворення у олігархічну модель" [5, с. 107]. Ця авторка дає визначення олігархічної моделі корупції - вона характеризується обігом, використанням і розподілом фінансових ресурсів та суттєвим впливом на банківську систему олігархів аж до повного контролю ними банківської сфери держави [5, с. 89].

У завершенні першого розділу доцільно зупинитися на форми здійснення КД. Аналіз ЗУ "Про запобігання корупції" дає можливість визначити такі діяння. По-перше, це використання особою наданих службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди (ст. 1). Це діяння передбачає наявність лише одного суб'єкта, що використовує свої службові повноваження. По-друге, прийняття неправомірної вигоди або прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб (ст. 1 Закону). По-третє, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, яка зазначена у ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам (ст. 1 Закону). Друга і третя форма передбачають наявність декількох суб'єктів, один із яких наділений певними владними повноваженнями. Неправомірна вигода характеризується такими ознаками. По-перше, предметом можуть бути лише грошові кошти чи інше майно; переваги, пільги, послуги; нематеріальні активи; будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, а по-друге, їх обіцяють, надають, пропонують або одержують без законних на те підстав (аб.7 ст. 1 Закону). Перевагами називають додаткові матеріальні чи інші вигоди, які суб'єкт має порівняно з іншими, що ставить його у нерівне становище з іншими особами [16, с. 22]. Пільгами вважають звільнення окремих категорій осіб від певних обов'язків/надання додаткових можливостей майнового або немайнового характеру: майнового - у вигляді додаткових виплат чи звільнення повне або часткове від обов'язкових платежів, а немайнового характеру - наприклад, додаткова оплачувана відпустка, скорочення робочого тижня тощо [16, с. 23]. Закон не дає уточнень та пояснень, що ускладнює практику застосування його норм. Ст. 1 ЗУ "Про захист прав споживачів" визначає послугу як здійснену н замовлення споживача з метою задоволення його особистих потреб діяльність з надання чи передачі споживачеві певного визначеного договором матеріального або нематеріального блага. Законодавство виділяє послуги освітні, житлово-комунальні, фінансові, соціальні, у сфері охорони здоров'я. Прикладами

отримання послуг може слугувати укладення потенційно платних договорів, наприклад, договір перевезення багажу, безоплатно. Нематеріальними активами вважають майнові права (право на використання) на певні об'єкти права інтелектуальної власності. У даному випадку зазвичай неправомірна вигода має фінансовий характер, однак не виключає і нематеріальний характер, головне, щоб особа виявилася у більш вигідному для себе становищі, ніж перед здійсненням правопорушення [16, с. 25]. Будь-які інші вигоди матеріального чи негрошового характеру означають: швидкий розгляд справи; прийняття на службу або швидке просування; не призначення службового розслідування; направлення у відрядження закордон без підстав; дострокове присвоєння звань, рангів, інші заохочення; запрошення на ексклюзивний захід або дорогу вечерю тощо [16, с. 25]. Застосування у Законі слів "інші" та "будь-які" дає можливість науковцям стверджувати, а ми погоджуємося з ними, що неправомірною вигодою стає усе, що особа одержує навзамін тій неправомірній вигоді, яку вона пропонує, обіцяє або надає [16, с. 27].

Попередній аналіз КД дозволить класифікувати корупції за характером неправомірної вигоди: майнова, якщо предметом її є майно, право на майно, послуги та дії майнового характеру та немайнова, яка має на меті немайнові пільги, переваги тощо. Для подальшого нашого дослідження важливою є запропонована ще одна класифікація корупції, в основу якої покладено суб'єктивний критерій. Можна виділити корупцію за участю осіб, на яких покладені функції держави або місцевого самоврядування; корупція за участю осіб, які прирівнюються до уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (до них відносять посадових осіб юридичних осіб публічного права, крім визначених у п. 1 ст. 3 ЗУ "Про запобігання корупції", а також особи, які хоч і надають публічні послуги, однак не є державними службовцями чи посадовими особами місцевого самоврядування); корупція за участю осіб, які постійно чи тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або

адміністративно-господарських обов'язків. або спеціально уповноважений на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права; корупція за участю інших осіб, які не є службовими особами та виконують роботу чи надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією. Перших М.І. Хавронюк називає: "функціонери, других - квазі-функціонери, третіх - функціонери приватного сектору, а четвертих - не функціонери " [16, с. 30-31].

Класифікацій корупції запропоновано багато, кожен науковець, який займається проблемою протидії корупції, пропонує свої класифікації. І, виходячи зі змісту запропонованої класифікації, дослідники розробляють свої пропозиції боротьби та запобігання корупції. Всі заходи можна поділити на дві частини, перша з яких є загальними заходами - вони передбачені АКЗ, ЗУ "Про запобігання корупції", відповідними статтями ККУ та КУпАП, а друга частина - спеціальні заходи, які регулюють різні сфери політичної, економічної діяльності та спрямовані на протидію корупції конкретними суб'єктами правових відносин, містяться у спеціальних законах: ЗУ "Про публічні закупівлі", "Про державну службу", "Про прокуратуру" тощо.

В кінці першого розділу зупинимося на питанні співвідношення термінів, які активно використовуються у законодавстві та науковій літературі: боротьба з корупцією, протидія корупції, запобігання корупції, АКД тощо. Аналіз наукових поглядів та міжнародних і європейських нормативно-правових актів дає підстави стверджувати, що терміни "запобігання" та "боротьба" з корупцією доцільно використовувати, якщо мова йде про виявленні відповідними органами інформації щодо наміру вчинити КД, планування такого правопорушення та виконання, однак, якщо мова йде про корупцію як соціальне явище, то необхідно використовувати термін "протидія", що включає експертну, законодавчу, аналітичну, координаційну діяльність, діяльність контролюючих органів, спеціалізованих органів, співпраця з міжнародними організаціями, реалізація програм та наукова діяльність. Ми пропонуємо термін "антикорупційна діяльність", який

фактично поєднує і заходи протидії, і запобігання корупції. АКД - це діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, спрямована на реалізацію антикорупційної політики держави та включає правові, організаційні, фінансові, політичні, ідеологічні та психологічні засоби, спрямовані на виявлення, розслідування, припинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, профілактика їх, притягнення винних до відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Висновки до 1 розділу.

АКД в Україні у своєму розвитку пройшла декілька етапів, які відрізнялися за змістом проведення заходів і за ступенем ефективності. На сьогоднішній день розроблено законодавчу базу протидії корупції, створені нові державні спеціалізовані органи, змінено механізм боротьби з корупцією. Ми підтримуємо позицію науковців, які зазначають, що періодизація етапів боротьби та протидії корупції в Україні прямо пов'язана з періодами президентства. і кожен наступний розробляє свою концепцію, не беручи до уваги надбання попередників. Ми вважаємо, що недосконалість АКЗ має витоки у таких підходах. В основу свого дослідження ми поклали класифікацію періодів розвитку нормативно-правового регулювання протидії корупції, яку запропонував С.А. Подоляка. Перший період - зародження законодавчого регулювання протидії корупції (1991 - 2004 рр.), другий період отримав назву постмайданний (2005- 2014 роки), а третій період постреволуційний (з 2014 року до сучасності). Сучасний період характеризується наступними змінами: створення нових органів, які, відповідно до напрямків реформи, будуть діяти щодо запобігання корупції (НАЗК) та щодо протидії корупції (НАБУ); змінюється механізм декларування доходів та видатків осіб, а також змінюється коло осіб, щодо котрих діє антикорупційне законодавство.

Аналіз законодавчих норм та наукових розробок доводить, що єдиної позиції щодо визначення корупції не існує, а закріплене у ЗУ "Про протидію корупції" є недосконалим через громіздку та складну для сприйняття конструкцію з елементами повтору. Такі різні підходи до визначення "корупції" продиктовані самим змістом такого явища. Пропонуємо закріпити визначення, запропоноване О.В. Терещуком, який зазначив, що корупція - діяльність осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, або прирівняних до них осіб, спрямована на протиправне використання наданих їй повноважень або посадового становища та пов'язаних з ними можливостей для незаконного одержання від фізичних та юридичних осіб матеріального блага, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру (запроданство), а також підкуп зазначених осіб фізичними та юридичними особами. Серед чинників корупції ми проаналізували політичні, економічні, юридичні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні. Серед класифікацій корупції ми зупинилися на класифікації за суб'єктним складом, оскільки це зумовлено метою магістерської роботи та виконанням поставлених завдань.

РОЗДІЛ 2

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Поняття "корупція" та методи протидії корупції у міжнародних та європейських актах

В сучасному світі феномен корупції набув міжнародного характеру, що обумовлює необхідність співпраці держав у сфері боротьби з корупцією. З цією метою створюються відповідні міжнародні інструменти та механізми, а дві основних європейських організації - ЄС та РЄ- приділяють велику увагу антикорупційній політиці. Європейське право містить великий масив антикорупційних норм, які регулюють АКД у публічній та приватних сферах. Основою всіх антикорупційних норм ЄС є заходи, які були розроблені РЄ. Необхідно зауважити, що всі держави-члени ЄС входять і до РЄ, тому норми щодо протидії корупції фактично утворюють єдине правове поле, відповідно, держави Європи одночасно проводять імплементацію норм зазначених міжнародних організацій [81, с. 3]. В рамках РЄ діють спеціалізовані інститути: Європейський комітет по кримінальним проблемам, Комісія за демократію через право (Венеціанська комісія), Міждисциплінарна група по корупції. Для АКД РЄ та пов'язаних з нею структур є моніторинг імплементації та дотримання державами-учасниками зобов'язань, які випливають із членства і ЄС, а, в цілому, РЄ націлена на забезпечення прямої дії міжнародних антикорупційних норм. гармонізацію приписів національного права з міжнародною та правоохоронною практикою держав у сфері корупції [81, с. 13].

У 2014 році Європейська комісія зробила Доклад, у якому визначила, що корупція є у всіх без виключення державах, а сумарна економічна шкода від неї оцінюється приблизно у 120 млрд. євро у рік, а за результатами соціологічного дослідження кожен двадцятий житель ЄС стикався з корупцією або був її свідком [12].

Відповідно до Договору про ЄС від 07.02.1992 р. пріоритет має співробітництво поліції та судових органів по кримінальним справам у сфері боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, які декларуються в якості надзвичайної загрози для країн ЄС (ст. 29), а також передбачає покарання за зайняття тероризмом, торгівлю людьми, злочини проти дітей, торгівлю наркотиками, зброєю та корупцією та шахрайством [9]. Ч. 1 ст. 83 Договору про функціонування ЄС (в редакції Лісабонського договору 2007 р. 2016/C202/1) називає серед особливо тяжких злочинів корупцію [9]. В оновленій версії Договору про функціонування було передбачено створення спеціалізованих органів: Євроюсту, Європейської прокуратури та змінена структура та повноваження Європолу.

В Антикорупційній стратегії України на 2014-2017 роки визначено, що однією з основних причин неналежного виконання Національної антикорупційної стратегії у попередні роки стала відсутність всупереч міжнародному досвіду чітких індикаторів стану та ефективності виконання, незадовільне впровадження Україною міжнародних стандартів протидії корупції [54]. З 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) виконано лише 13 рекомендацій, а з антикорупційних рекомендацій Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС імплементована лише частина, яка стосується криміналізації корупції, однак ключові рекомендації щодо реформ державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців залишилися невиконаними [4]. У вищезазначеному Плані дій було передбачено Блок 2.3.1. - попередження та боротьба з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією. На першому етапі було передбачено прийняття законодавства про запобігання і боротьбу з корупцією. створення єдиного незалежного антикорупційного органу, координація та обмін інформацією. На другому етапі передбачено імплементацию законодавства про запобігання та боротьбу з корупцією, що забезпечить ефективне функціонування незалежного антикорупційного органу; розробка кодексів етики та навчань з питань боротьби з корупцією,

особливо для посадових осіб, задіяних до правоохоронної та судової діяльності [4].

За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають нашу державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження. У 2018 році показники дещо покращилися, рейтинг піднявся до 120 місця серед 180 країн, отримавши 32 бали [25]. Зростання такого показника відбулося завдяки оцінці ситуації з боку бізнесу - запровадження процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер роботи систем ProZorro та ProZorro.Продажі, а також діяльність інституту бізнес-омбудсмена [25].

Freedom House Nations in Transit опублікувало дослідження, за якими наша держава посіла 18 місце з 29 можливих у рейтингу розвитку демократії серед посткомуністичних держав, а серед критеріїв оцінювання обиралися сім: процес виборів, розвиток громадянського суспільства, свобода ЗМІ, рівень демократії центрального уряду, рівень демократії місцевого управління, незалежність і необхідна робота системи правосуддя і боротьба із корупцією [96].

Ці статистичні показники свідчать про необхідність подальшої імплементації міжнародних стандартів щодо протидії корупції, що, в свою чергу, вимагає змістовного аналізу цих стандартів.

Визначення "корупції" було закріплено у міжнародних документах у 70-90 рр. ХХ століття, а саме у Резолюції VIII Конгресу ООН по запобіганню злочинності (Гавана) "Практичні заходи боротьби з корупцією" 1990 р., у якій в розділі "Корупція в державному управлінні" визначалося, що проблеми корупції у державній адміністрації мають загальносвітовий характер, а негативний вплив відчуває весь світ, а сама корупція трактувалася як порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в

протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності

Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. був прийнятий Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, ст. 7 якого визначає, що посадові особи з підтримання правопорядку не здійснюють будь-які акти корупції. Вони також перешкоджають будь-яким актам та борються з ними [29]. Коментар до цієї статті визначає корупцією "вчинення або не вчинення будь-якого діяння при виконанні обов'язків або у зв'язку з такими обов'язками в результаті прийнятих подарунків, обіцянок, стимулів чи їх незаконне тримання кожного разу, коли мало місце дія або бездіяльність" [29].

Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. вперше ввела поняття активна та пасивна корупція. "Пасивна корупція - умисна діяння службовця, який безпосередньо чи через посередника вимагає чи отримує користь будь-якого характеру для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку такої користі для того, щоб у порушення своїх офіційних обов'язків він здійснив дії або утримався від їх здійснення" [33]. "Активна корупція - умисна діяння будь-якої особи, яка обіцяє надати або надає прямо чи через посередника користь будь-якого характеру службовцю для нього або третіх осіб, для того, щоб в порушенні своїх обов'язків зазначена особа вчинила дії або утрималася від них" [33].

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р., ратифікована Україною 18.10.2006 р, набула чинності 01.01.2010 р. представлена політика боротьби з корупцією, який кожна держава-учасниця згідно з основоположними принципами своєї правової системи здійснюють засоби щодо проведення цієї політики, здійснення нагляду та координації реалізації такої політики; розширення та поширення знань з питань запобігання корупції, оскільки корупція стала вже не локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільство та

економіку всіх країн [32]. Серед основних заходів щодо запобігання корупції у Конвенції визначено наступні: "Держави-учасниці розробляють відповідну політику та практику у цій сфері; створюють орган або органи із запобігання та протидії корупції; у публічному секторі визначено основні принципи, з яких публічність, прозорість діяльності; прийняття кодексів поведінки державних посадових осіб; проведення прозорих державних закупівель та управління фінансами; заходи щодо вдосконалення судових органів та прокуратури; державна звітність; у приватному секторі - запобігання виникнення конфлікту інтересів, необхідна звітність; участь суспільства у проведенні антикорупційної політики; заходи щодо недопущення відмивання грошей; і цілий блок заходів щодо криміналізації та правоохоронної діяльності (запобігання підкупу національних та іноземних державних посадових осіб, зловживання впливом, службовим становищем, підкупу приватному секторі, незаконне збагачення, відмивання доходів, які здобуті злочинним шляхом, переховування, захист осіб, що повідомляють інформацію про корупцію, подовжений строк позовної давності щодо корупційних діянь тощо); заходи щодо міжнародного співробітництва; заходи щодо повернення активів" [32]. Серед іншого, зупинимося на ст. 36 Конвенції, яка передбачає створення органу, органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів, а їм забезпечується необхідна самостійність, відповідно до основоположних принципів правової системи держави, уникнення будь-якого впливу на них, а працівники таких органів повинні мати відповідну кваліфікацію та ресурси для виконання свої завдань [32]. Це положення для нашої держави набуває особливого значення у рамках роботи, яку проводить НАБУ. О.В. Задорожній вважає, і ми з ним повністю погоджуємося, що ця Рамкова Конвенція створює теоретичну основу для адаптації національного законодавства та визначення фундаментальних засад антикорупційної політики кожної держави, яка стала учасницею Конвенції [15].

27.01.1999 р. РЄ була підписана Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), ратифікована нашою державою 18.10.2006 р., а набула чинності 01.03.2010 р. у преамбулі визначає: "Корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність, соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства, а тому у невідкладному порядку передбачає необхідність проведення спільної кримінальної політики, спрямованої на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів" [37]. Термін корупція трактується як "умисне обіцяння, пропонування, надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків (ст. 2)" [37]. Кримінальна конвенція передбачає цілу систему заходів, які треба вжити на національному рівні: поняття та протидія дачі і одержання хабара у різних проявах та щодо різних осіб (національним державним посадовим особам, іноземним державним посадовим особам, у приватному секторі, хабарництво суддів); відмивання доходів, фінансові злочини, відповідальність юридичних осіб, створення спеціалізованого органу та захист помічників правосуддя та свідків. Контроль за виконанням Конвенції покладено на GRECO [37]. Україна ратифікувала і Додатковий протокол до Кримінальної конвенції (ETS 191) від 15.05.2003 р., який розширив програму протидії корупції, включив на національному рівні боротьбу з хабарами національним та іноземним арбітрам, присяжним засідателям [10].

16.05.2005 р. ЗУ була ратифікована Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією РЄ від 04.11.1999 р. Ця Конвенція трактує корупцію як "прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує

хабара. неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду. або поведінку такої особи" [92]. Цивільна конвенція зобов'язує кожную сторону "передбачити у внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду, включаючи і втрачену вигоду, і немайнову шкоду" (ст. 3). Умовами відшкодування є "вчинення відповідачем особисто або з його дозволу корупційної дії або невжиття ним розумних заходів для запобігання вчиненню корупційної дії; заподіяння шкоди позивачу та наявність причинного зв'язку між корупційною дією та шкодою" (ст. 4). Якщо державні посадові особи під час виконання своїх службових обов'язків заподіяли шкоду корупційними діями, "держави передбачають належні процедури отримання компенсації від держави чи від керівників недержавних установ" (ст. 5). Позовна давність для компенсації заподіяної шкоди становить не менше трьох років від дня, коли особа дізналася чи обґрунтовано могла дізнатися про заподіяння шкоди або про здійснення корупційної дії та про особистість винної особи, однак суд не розглядає позов після закінчення позовного строку тривалістю не менше десяти років від дня здійснення корупційної дії (ст. 7). Важливою новелою є положення ст. 9, яка передбачає захист працівників від необґрунтованих санкцій, якщо останні мають достатньо підстав підозрювати корупцію та добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам [92].

Додаток XLIV до Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і її державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. містить перелік визначень, серед яких важливими є наступні: активна корупція. пасивна корупція, конфлікт інтересів: "Активна корупція - умисна дія будь-якої особи, яка безпосередньо чи через посередника обіцяє надати або надає посадовій особі користь з метою забезпечення для себе або третьої сторони вчинення посадовою особою дій чи утримання від вчинення дій, що належать до сфери

її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, у результаті якої завдається чи може бути завдана шкода фінансовим інтересам ЄС; пасивна корупція - умисна дія посадової особи, яка безпосередньо чи через посередника вимагає чи отримує будь-яку користь для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку користі у обмін на дії чи утримання від вчинення дій, що належать до сфери її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, у результаті якої завдається чи може бути завдана шкода фінансовим інтересам ЄС" [11]. У порівнянні з Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р., активною і пасивною визнається саме дія, а раніше діяння, а крім того змінився підхід до суб'єктного складу - замість службовців використовується термін посадова особа (щодо специфіки поняття "службовець і державний службовець" буде розглянуто у наступному підрозділі). Конфлікт інтересів - будь-яка ситуація, за якої у третьої сторони можуть виникнути або виникають обґрунтовані сумніви щодо спроможності посадових осіб діяти неупереджено і об'єктивно через сімейні обставини, емоційний стан, політичну чи національну приналежність, матеріальні інтереси або спільність будь-яких інтересів з оферентом, аплікантом чи бенефіціаром [11].

2.2. Інституційні механізми боротьби з корупцією в ЄС та можливості їх імплементації в Україні

На думку більшості науковців, у галузі створення законодавчої бази боротьби з корупцією Європа досягла більше, ніж інші континенти. Крім вказаних вище, нормативно-правову базу складають: Конвенція про захист фінансових інтересів Європейського співтовариства від 27.12.1995 р., два Протоколи - Протокол про боротьбу із корупцією від 27 вересня 1995 р., та

Протокол про відмивання грошей та кримінальній відповідальності юридичних осіб від 19 червня 1997 року; Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р.; Постанова Європарламенту і Ради від 26.02.2014 р. "Про запровадження програми сприяння діяльності в галузі захисту фінансових інтересів ЄС (програма Hercule III) та відміні рішення № 804/2004/ЄС"; Декларація Європарламенту від 09.06.2011 р. "Про боротьбу з корупцією в Європейському спорті"; Рішення Ради від 24.10.2008 р. "Про мережу контактних пунктів проти корупції"; Директива від 03.04.2014 р. "Про заморожування та конфіскацію коштів від злочинів в ЄС". Останнім актом введено в юридичну практику пропозиція про використання коштів, які отриманні від КД, для чого держави повинні прийняти всі необхідні заходи для забезпечення конфіскації майна, яке належить особі, засудженої за кримінальне діяння, що призвело до прямої або опосередкованої економічної вигоди, якщо суд, виходячи із обставин справи, вирішить, що майно є похідним від злочинної поведінки. Наступним актом необхідно визначити Директиву Європарламент і Союзу від 05.07.2017 р. "Про боротьбу з шахрайством у фінансових інтересах Союзу за допомогою кримінального права", а також Рамочне рішення від 22.07.2003 р. "Про боротьбу з корупцією у приватному секторі"; Резолюція Європарламенту від 25.10.2016 р. "Про боротьбу з корупцією". Ми погоджуємося з дослідниками, які зазначають, що більшість європейських угод спрямована на уніфікацію підходів держав-учасниць до криміналізації проявів корупції у державному та приватному секторі, наприклад, зазначена Директива пропонує гармонізувати ряд дефініцій щодо окремих видів злочинів (шахрайство, відмивання грошей, корупція) та санкцій за такі діяння [43, с. 57].

Відповідно до вищезазначеної Конвенції про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. визначено суб'єктний склад корупційного

діяння, а також визначено, хто саме входить до поняття "посадова особа". Ст. 1 визначає: "Такими суб'єктами є службовець, що означає службовець співдружності або держаний службовець, у тому числі державний службовець із іншої держави-члена ЄС; службовцем вважають: а) службовець співдружності або інший працюючий за договором співробітник в межах значення статуту Європейської співтовариства; б) особа, яка відряджена до Європейської співтовариства державами-членами ЄС або державними органами або приватними організаціями, які виконують функції, ідентичні тим, які виконують службовці або інші співробітники Європейської співдружності. Державними службовцями вважається службовець або державний службовець згідно з визначеними в національному законодавстві держави-члена Європейської співтовариства, у якому ця особа здійснює функції з метою забезпечення кримінального законодавства держави-члена ЄС" [33]. Тобто суб'єктом корупції є службовці - всі особи, які працюють в європейській адміністрації, а члени інститутів ЄС є суб'єктом корупційного діяння, хоча і не підпадають під поняття "службовець". Ст. 4 встановлює, що кожна держава-член ЄС приймають всі необхідні заходи для забезпечення того, щоб у кримінальному законодавстві зазначені злочини (пасивна та активна корупція), які здійснені міністрами урядів, вибраними членами палат парламенту, членами Верховних судів або членами Європейської рахункової Палати при виконанні ними своїх функцій, застосовувалися також і у випадках, якщо ці злочини скоєнні членами Комісії Європейської співтовариства, Європейської Рахункової Палати або проти них відповідно при виконанні ними обов'язків [33]. Кожна держава-член ЄС приймає необхідні заходи для забезпечення того, щоб така поведінка визначених осіб стала кримінально караною засобами ефективного, домірного та такого, що здійснює вплив, покарання, у тому числі пов'язане з позбавленням волі. Така кримінальна відповідальність повинна бути передбачена і для керівників комерційних організацій у випадках здійснення корупційного діяння. Ст. 7 Конвенції визначає юрисдикцію розгляду справ -

ці справи розглядаються за місцем вчинення злочину (включає корупцію службовців ЄС та службовців інших держав), держави-члени можуть поширити дію національного законодавства на будь-які акти корупції своїх громадян або у відношенні до своїх громадян, а на розсуд держав-членів, справи про пасивну корупцію, в якій є службовці ЄС, можуть бути розглянуті за місцем знаходження відповідного інституту ЄС, наприклад, справа про корупцію службовців Європейського Центрального Банку може бути підвідомча судами Німеччини, де знаходиться цей інститут (м. Франкфурт-на-Майні). Ст. 9 визначає: "В разі вчинення корупції у зв'язку із зобов'язаннями цієї Конвенції щодо двох і більше держав, вони активно співпрацюють між собою при розслідуванні, переслідуванні та призначенні покарання, у тому числі при наданні правової допомоги, екстрадиції, передачі процесу або приведення вироку до виконання" [33].

Однак боротьба з корупцією в ЄС поступово із публічної сфери перейшла до сфери приватної, оскільки разом з глобалізацією відбулося зростання трансграничного обороту товарів та послуг, і будь-який акт корупції у приватному секторі держави-члена, вже не є виключно національною проблемою, а становить транснаціональну проблему, вирішення якої передбачає спільних акцій Союзу. В кінці 2000-х рр., на початку XXI ст. було прийнято важливі нормативні акти: 27.12.1996 р. РЄ прийняла акт, який встановлює Протокол до Конвенції "Про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств"; 22.12.1998 р. Загальна Акція 98/742/ПДВ "Про боротьбу з корупцією в приватному секторі"; 13.06.2002 р. Рада прийняла Рамочну угоду 2002/584/ПДВ "Про європейський ордерний арешт і про процедуру передачі осіб між державами - членами"; 22.06.2003 року Рамочне рішення Ради № 2003/568/ПДВ про боротьбу з корупцією у приватному секторі. Відповідно до останнього документа (який відмінив Загальну Акцію 98/742/ПДВ) метою його прийняття є те, щоб корупція у приватному секторі, як активна, так і пасивна, являла собою кримінальний злочин у всіх державах-членах, щоб юридичні особи могли притягатися до

відповідальності за ці злочини, і щоб санкції були ефективними, помірними та мали превентивну дію [75]. Щодо діянь, які держави-члени повинні розглядати як кримінальні злочини, то до них Рішення відносить: "1) діяння, яке передбачає обіцянку, пропозицію або надання безпосередньо чи через третіх осіб особі, яка здійснює на будь-якій підставі керівну функцію на користь організації, яка відноситься до приватного сектору, вигоди будь-якого характеру, що призначається для неї самої або іншої особі для того, щоб у порушенні своїх обов'язків визначена особа здійснила дії або утрималася від їх здійснення; 2) діяння, якщо при здійсненні на будь-якій керівній функції або роботи на користь організації, яка відноситься до приватного сектору, особа вимагає або отримує безпосередньо чи через третіх осіб, незаконну вигоду будь-якого характеру, яка призначається такій особі або третім особам, або пропозиція такої вигоди для того, щоб у порушення своїх обов'язків особа здійснила дію або утрималося від неї" [75]. Серед санкцій, передбачених ст. 4 Рішення заслуговує на увагу ч. 2, яка визначає, що кожна держава-член передбачає необхідні заходи, щоб зазначені діяння каралися максимальним ув'язненням з найменшою верхньою межею від 1 до 3 років [75]. А по відношенню до юридичних осіб застосовувалися ефективні, помірні та превентивні санкції, які б включали: заходи, які тягнуть за собою позбавлення можливості користуватися пільгами або допомогою з боку публічної влади; заходи, які накладали тимчасову або постійну заборону на здійснення комерційної діяльності; поміщення під судовий нагляд або розпуск в судовому порядку [75]. Ст. 7 окреслює юрисдикцію держав - злочин було повністю або частково здійснено на території держави або виконавцем був його громадянин, або злочин було здійснено на користь юридичної особи, яка має місцезнаходження на території держави-члена.

Позитивним надбанням, особливо для нашої держави в сучасний період, стало б запозичення низки інституційних інструментів у боротьбі з корупцією ЄС. Одним з них стало створення Європейського бюро по

боротьбі з шахрайством (OLAF) у 1999 р, яке дія по сьогоднішній день - спеціалізований орган Європейської комісії по боротьбі з шахрайством. Основним завданням бюро є: "Здійснення повноважень Комісії з проведення зовнішніх адміністративних розслідувань з метою посилення боротьби з шахрайством, корупцією та будь-якою іншою незаконною діяльністю, що шкодить фінансовим інтересам, а також інших дій чи діяльності суб'єктів, що порушують положення. Бюро відповідає за проведення внутрішніх адміністративних розслідувань, які призначені боротися з корупцією, шахрайством та іншою діяльністю, що шкодить фінансовим інтересам; розслідувати факти, які пов'язані з виконанням професійної діяльності та можуть становити порушення обов'язків з боку посадових осіб та службовців Європейського співтовариства, що можуть призвести до дисциплінарних та кримінальних проваджень або аналогічного порушення зобов'язань членами установ та органів, керівниками органів та установ або працівниками інституцій і органів, які не підпадають під дію Положення про посадових осіб Європейського співтовариства та Умов працевлаштування інших службовців Співтовариства" [77]. Крім того, Бюро відповідає за розробку концепції для боротьби з шахрайством, що може включати участь у діяльності міжнародних органів та асоціацій, які є спеціальними органами у боротьбі з шахрайством і корупцією, у тому числі для обміну інформацією. А також Бюро повинно підтримувати прямий зв'язок з поліцією та судовими органами [77]. Цей інститут створений виключно для захисту загальних інтересів, не може розслідувати діяння, якщо вони не мають потенційно шкідливих фінансових наслідків для державних фондів ЄС, або в корупції не замішані чиновники ЄС. Його структура має унікальний мандат на проведення внутрішніх розслідувань в установах, органах та агенціях ЄС з метою боротьби з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, яка впливає на фінансові інтереси співтовариства, що сприяє цільовому використанню грошей платників податків, укріплення довіри громадян до структур ЄС, стимулює створення робочих місць та розвиток Європи [43, с.

57]. В результаті розслідувань, проведених протягом 2018 р. OLAF рекомендувало повернути до бюджету ЄС понад 3 млрд. євро [43, с. 57].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. (Угода ратифікована ЗУ 1678-VII від 16.09.2014 р.) Розділ VI присвячений фінансовому співробітництву та положенню щодо боротьби із шахрайством [11]. Ст. 453 визначає, що Україна отримує фінансову допомогу через відповідні механізми та інструменти фінансування, а ст. 459 вказує, що Сторони вживають ефективних заходів з метою попередження та боротьби із шахрайством, корупцією та іншою нелегальною діяльністю, *inter alia* шляхом взаємної адміністративної допомоги та спільної правової підтримки у сферах, які охоплені Угодою [11]. Ч. 2 цієї статті містить норму, що Україна також поступово приводить національне законодавство у відповідність до положень, викладених у Додатку XLIV до Угоди [11]. Цей Додаток містить Положення про боротьбу з шахрайством і контролю, а саме: "проводиться обмін інформацією, консультації та співробітництво на оперативному рівні з українськими колегами та OLAF; попередження правопорушень, шахрайства та корупції, зокрема перевіркою належного використання фінансових коштів, попередження активної та пасивної корупції, виключення конфлікту інтересів при укладенні контрактів, грантів чи в ході їх реалізації, проведення та інформування про превентивні заходи у цих напрямках; збір інформації щодо відповідності принципам прозорості і недискримінації всіх закупівель, грантів; проведення розслідування та судового розгляду справ про підозру або реальні випадки шахрайства та корупції відповідно з національними процедурами; передача інформації про підозру або реальні випадки шахрайства та корупції та звітування про вжиття всіх необхідних заходів; проведення Комісією та Європейським судом аудиторів законності використання всіх коштів; проведення перевірок та інспекцій на місцях з метою захисту фінансових інтересів ЄС у тісній співпраці з компетентними

органами України; застосування адміністративних заходів та повернення коштів з дотриманням принципів конфіденційності та захисту персональних даних" [11].

З 01.01.2006 р. Україна стала сороковим членом GRECO - органом Ради Європи з антикорупційного моніторингу. Відповідно до Статуту GRECO метою Групи є "удосконалити компетентність її членів в боротьбі з корупцією для вжиття заходів через динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями у цій сфері, а для досягнення мети Група спостерігає за дотриманням Керівних принципів боротьби з корупцією, які прийняті Комітетом РЄ; спостерігає за впровадженням міжнародних законодавчих документів (ст.1, 2)" [19].

У червні 2017 року цією групою було підготовлено Звіт за результатами оцінки України. Четвертий раунд оцінювання. Цей раунд тривав з 1 січня 2012 року і був присвячений питанням запобігання корупції серед народних депутатів, суддів, прокурорів, хоча ця тема була тісно пов'язана з попередніми раундами оцінювання, де увагу було зосереджено на питаннях незалежності судової гілки влади, питанням державного управління, запобігання корупції у контексті фінансування політичних партій [19]. На питанні виконання попередніх завдань та оцінці четвертого раунду, ми зосередимо увагу нижче, лише зазначимо, що у Звіті наголошено, що Україна вже почала процес реформування, який видається перспективним та підтримується міжнародною спільнотою, водночас має місце високий рівень спротиву змінам з боку великої кількості представників усталеної сит системи [19].

На виконання взятих зобов'язань 25 жовтня 2017 року Постановою КМУ "Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та ЄС" № 1110 була створена Міжвідомча координаційна рада з питань протидії порушенням, які впливають на фінансові інтереси України та ЄС, основним

завданням якої є сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань виявлення та протидії фактам шахрайства з фінансовими ресурсами та послугами ЄС, наданими Україні [53].

Аналогом OLAF в Україні повинно було б стати Національне бюро фінансової безпеки України, законопроект про створення якого зареєстрований у ВРУ, який зараз знаходиться на опрацюванні в Комітеті з питань фінансів, податків та митної політики. Відповідно до законопроекту: "Національне бюро фінансової безпеки України - це державний правоохоронний орган, який на основі кримінального аналізу та аналізу ризиків забезпечує усунення загроз фінансовій безпеці держави, у тому числі шляхом виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, які завдають шкоди публічним фінансам, та запобігання їх вчиненню у майбутньому. Національне бюро є підзвітним ВРУ та суспільству" [74]. Головне науково-експертне управління на основі аналізу проекту визначило, що окремі положення статей, які визначають статус та повноваження Бюро не узгоджуються з Основним Законом України, ЗУ "Про КМУ" та "Про центральні органи виконавчої влади". Ми погоджуємося із наданим аналізом, однак впевненні, що створення такого Бюро є нагальною проблемою, яка допоможе у боротьбі з корупцією.

13 квітня 2011 р. Указом ПРУ було затверджено Положення про Держфінмоніторинг України, яка серед інших питань особливу увагу приділяє розслідуванню фактів відмивання грошей, отриманих від корупційних діянь. Згідно зі звітом за 9 місяців цього року Держфінмоніторингом було направлено до правоохоронних органів 153 матеріали, які були пов'язані з підозрою в корупційних діяннях, зокрема до НАБУ 114 матеріалів, до СБУ - 7 матеріалів, до органів прокуратури України - 28 матеріалів, до органів фіскальної служби України - 3, а до органів внутрішніх справ - 1 узагальнений матеріал [26]. В цих матеріалах сума фінансових санкцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією грошей та здійсненням інших злочинів, передбачених ККУ, складає 40,1 млрд грн. [26].

Держфінмоніторинг активно співпрацює з провідними міжнародними організаціями та спеціалізованими іноземними установами, які займаються питаннями протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму: Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF), Спеціальний комітет Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL), РЄ, Управління ООН з питань наркотиків та злочинності, Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки світу, Світовий банк, МВФ [26].

З метою посилення боротьби з тяжкими формами організованої злочинності РЄ у 1999 р. прийняла рішення про створення спеціального підрозділу - Євроюсту - який складався із прокурорів, магістрів чи офіцерів поліції, які мали відповідні повноваження. 28.02.2002 р. Рада Європейського Союзу прийняла рішення про створення Євроюсту (з останніми змінами, внесеними Рішенням Ради 2009/426/JHA від 16.12.2008 р. щодо посилення Євроюсту) - спеціалізованого органу, основне призначення якого надавати допомогу зусиллям держав-членів щодо розслідування найбільш небезпечних злочинів та координації їх практичних дій у цій галузі у співпраці з Європолем [71]. Ст. 4 визначає сферу компетенції Євроюсту, серед яких шахрайство та корупція, а також інше кримінальне правопорушення, яке посягає на фінансові інтереси Європейського співтовариства [71]. В задачі Євроюсту, зокрема, входить: "звернення до компетентних органів держав-членів ЄС із запитом про порушення кримінальних справ і притягнення до відповідальності за фактами конкретних злочинів, запитом про створення об'єднаних слідчих бригад. Крім того, Євроюст повинен надавати інформаційну підтримку при проведенні розслідувань та заходам кримінального переслідування. Він може робити запити, отримувати, зберігати, обробляти та надавати компетентним органам дані, які мають значення для розкриття злочинів, у тому числі особистого характеру про обвинувачених, свідків та потерпілих. Євроюст приймає необхідні заходи по захисту даних особистого характеру, а обробка

даних повинна носити адекватний, доречний характер та не виходити за рамки цілей, заради яких вона проводиться (ст. 14), для досягнення такої мети вводиться посада Уповноваженого по захисту даних із числа членів персоналу Євроюсту (ст. 17)" [71]. З метою забезпечення високої компетентності та професіоналізму склад цього органу комплектується із посадових осіб правоохоронних установ 15 держав ЄС, яких у тексті рішення називають "національні члени", серед яких можуть бути прокурори, судді, офіцери поліції. В залежності від характеру злочинної діяльності та масштабу розслідувань Євроюст може здійснювати свої задачі як через окремих національних членів, так і колегіально, тобто 15 національними членами разом, це сприяє поєднанню колективних та індивідуальних засад діяльності органу. Цей орган активно співпрацює з Європейською інформаційною мережею в галузі правосуддя на основі взаємної згоди та доповнення зусиль один одного, отримує доступ до інформації, яка зібрана Європейською інформаційною мережею в галузі правосуддя на центральному рівні, а також до телекомунікаційної мережі (ст. 26). Євроюст підтримує тісне співробітництво з Європолем, OLAF. Для нашої держави особливий інтерес представляють норми Рішення про співпрацю з "третіми державами" (тобто, державами, які не є членами ЄС), а також їх правоохоронними органами на підставі укладених міжнародних угод (у тесті - угоди про співробітництво) (ст. 27). Ці угоди можуть включати норми про порядок направлення офіцерів або магістрів по зв'язкам відносно взаємного обміну даними особистого характеру, однак у тому випадку, що їм буде забезпечений захист на адекватному рівні [71]. Поточне управління Євроюстом та керівництво персоналом здійснює адміністративний директор під контролем голови колегії та призначається строком на п'ять років.

Відповідно до Звіту Євроюсту за 2018 рік, за цей рік Євроюстом була надана практична допомога у розслідуванні понад 6500 розслідувань особливо небезпечних злочинів, організованих злочинними угрупованнями, порівняно з 2015 роком зросла кількість справ, які надішли до Євроюсту на

44% [24]. Статистика, викладена у звіті, дозволяє стверджувати, що значна кількість справ - це справи, пов'язані із корупцією: триває розслідування 148 справ, а нові надходження становлять 79 справ, випереджає таку категорія лише справи щодо шахрайства (1022 триває провадження, нові - 907); відмивання грошей (відповідно 612/432), обіг наркотиків (відповідно 450/451), діяльність злочинних груп (відповідно 268/273), торгівля людьми (відповідно 194/150) [24]. Для спільного розслідування у 2018 р. було створено 85 спільних слідчих груп, у попередні роки - 150 (порівняння відбувається з 2015 р.) [24]. Євроюст надав допомогу при понад 1000 слідчих запитів та оформленні понад 700 ордерів на арешт [24].

Реалізація такої співпраці між Україною та Євроюстом знайшла своє закріплення у Угоді про співробітництво між Україною та Євроюстом, яка підписана 27.06.2016 р., ратифікована ЗУ № 1839-VIII від 08.02.2017 р., а набула чинності 02.09.2017 р. [88]. Метою Угоди є посилення співробітництва між Україною та Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю і тероризмом. Ст. 4 визначає, що компетентним органом в Україні для виконання цієї Угоди є ГПУ. Відповідно до норм Угоди сторони обмінюються інформацією, передають право доступу, вилучення, блокування та виправлення персональних даних, проводять регулярні консультації та моніторинг застосування [88].

Створення Європолу було передбачено у Договорі про ЄС від 07.02.1992 року та стало об'єктом Конвенції про створення Європейського поліцейського відомства (Європолу), однак протягом часу до Конвенції були внесені зміни і остаточна редакція відбулася внаслідок Рішенням Ради ЄС № 2009/371/ПДВ "Про створення Європолу" від 06.04.2009 р. Одною із вагомих змін стала введена норма, яка дозволяє Європолу співпрацювати компетентним органам держав-членів і їх боротьбі з особливо тяжкими формами злочинності, навіть якщо не існує конкретних ознак, які вказують на існування організованої злочинної структури, як це було передбачено

раніше. Метою діяльності є підтримка та посилення діяльності компетентних органів держав-членів та їх взаємної співпраці щодо запобігання організованої злочинності, тероризму та інших тяжких форм злочинності, що торкається двох та більше держав-членів, а також боротьба з цими явищами (ст. 3). Серед інших злочинів, які вказані у Додатку вказана корупція. Серед основних функцій Європола є: "а) збирання, обробка, зберігання, аналіз інформації, обмін інформацією та відомостями; б) повідомлення компетентним органам держав-членів через національні відділи про факти, які порушують їх інтереси; в) сприяють розслідуванню у державах-членах, особливо шляхом передачі національним відділам всієї необхідної інформації; г) звертаються до компетентних органів відповідних держав-членів із запитами про порушення, проведення та координацію розслідувань та висунення пропозицій щодо створення спільних слідчих бригад по відповідним справам; д) надання державам-членам відомостей та допомоги в аналізі певних заходів; е) підготовка оцінок загроз, стратегічних аналізів та загальних докладів, які відносяться до мети діяльності, у тому числі і загроз, які породжені організованою злочинністю (ст. 5)" [70].

Принцип захисту персональних даних є головним принципом у діяльності зазначеного органу. Кожна держава-член створює або призначає національний відділ та посадову особу, яка його очолює, саме цей відділ є єдиним органом зв'язку між Європолом та компетентними органами держав-членів. Для України важливою нормою, закріпленою у ст. 23 є відношення з третіми державами та організаціями на підставі укладених угод, предметом яких є обмін оперативною, стратегічною та технічною інформацією, включаючи персональні дані та закриту інформацію. Ця співпраця повинна гарантувати узгодженість із загальною політикою ЄС у сфері повноважень Європола.

У зв'язку з наявністю власної правосуб'єктності правовий статус Європолу фактично прирівнює його до міжнародної організації, однак підзвітність його ЄС та дія на підставі нормативних актів ЄС визначають цей

орган як орган ЄС [83, с. 355]. Діяльність такого органу дає змогу реалізувати спільну єдину кримінальну політику ЄС та впроваджувати європейські стандарти у сфері боротьби зі злочинністю.

Така угода в нашій державі була прийнята 14.12.2016 р. "Угода між Україною та Європолем про оперативне та стратегічне співробітництво", ратифікована ЗУ № 2129-VIII від 12.07.2017 р. Основною метою Угоди є: "встановлення співробітництва між Україною та Європолем з метою підтримки нашої держави в запобіганні і боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності у сферах, визначених Угодою, серед яких є корупція, зокрема шляхом обміну інформацією (ст. 1). Окрім обміну інформацією, співпраця може включати обмін спеціальними знаннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях (ст. 4) [87]. Україна призначила Національним контактним пунктом по взаємодії з Європолем відділ взаємодії з Європолем НПУ, а компетентними органами в Україні, які згідно з національним законодавством відповідають за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями, у тому числі, з корупцією згідно з нормами Угоди є: НПУ, МВС, адміністрація Державної прикордонної служби, Головний Департамент по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією СБУ, ДФС, Держфінмоніторинг України, НАБУ, ГПУ. Контактним пунктом став Департамент міжнародного поліцейського співробітництва як один із центральних органів управління НПУ.

Зазначені вище Угоди нашої держави з Євроюстом та Європолем створили правову базу для використання Україною можливостей, які надаються цими організаціями. Наші компетентні органи зможуть ефективно співпрацювати з європейськими органами у розслідуванні тяжких злочинів, у тому числі корупції, транснаціонального характеру, отримувати та передавати необхідну для розслідування та переслідування інформацію у

визначених сферах злочинної діяльності. Водночас до напрямків співпраці можна віднести і збір доказів, видача злочинців, створення спеціальних слідчих груп, організація робочих візитів представників правоохоронних органів іноземних держав та міжнародних та європейських органів з метою протидії корупції, яка набула статусу транснаціонального злочину. Стратегічними завданнями такої співпраці є: забезпечення передачі єдиного комплексу послуг з оперативної підтримки діяльності правоохоронних органів та поліпшення координації оперативних дій національних правоохоронних органів [83, с. 357].

В ЄС є ще один спеціалізований орган - Європейський інвестиційний банк, заснований у 1958 р. на підставі Римського договору, який відповідає за цільове використання наданих ним коштів та забезпечує, щоб операції та діяльність, що ним фінансується не спричинила випадки шахрайства, корупції, змови, відмивання коштів, примусу та/або фінансування тероризму, і у реалізації своєї політики щодо вказаних випадків дотримується принципу "нульової толерантності". Відділ розслідувань шахрайства Генеральної інспекції Європейського інвестиційного банку (IG/IN) проводить адміністративні розслідування таких випадків з метою встановлення фактів, а у разі необхідності, пропонує превентивні та/або коригувальні заходи, при цьому IG/IN активно співпрацює з Європейським бюро із шахрайством та національними органами держав і цьому напрямку. 27 вересня 2018 р. НАБУ уклало Меморандум про взаєморозуміння з Європейським інвестиційним банком з метою обміну інформацією для попередження та виявлення, боротьби з корупцією, а також обмін досвідом у сфері обробки та аналізу даних розслідування, інформаційних технологій та використання сучасного обладнання для здійснення розслідувань.

В сучасний період активно обговорюється питання перспективи розвитку Євроюсту, а, особливо, наділення такого органу контролю за Європоллом, що одночасно веде до контролю за національними поліціями, а також наділенні Євроюсту повноваженнями Європейської прокуратури (EPPO), оскільки

раніше ця ідея була підтримана підкомітетом F Комітету ЄС по громадянським свободам, правосуддю та внутрішнім справам, який розробив Регламент, який визначив створення та функціонування нового суб'єкта наднаціонального рівня - вузькоспеціалізованої установи по здійсненню кримінального переслідування однієї категорії справ - злочинів в бюджетній сфері (шахрайства, які здійсненні у тому числі організованими злочинними угрупованнями, шахрайство з НДС на суму понад 10 млн. євро та корупція).

В оновленій версії Договору про функціонування було передбачено створення такого спеціалізованого органу як ЕРРО. Довгий час держави-учасниці не могли досягти згоди щодо організації та повноважень Прокуратури, а остаточно це рішення було прийнято у 12 жовтня 2017 р. Спільна ЕРРО почне діяти лише з 2020 р. і має займатися розслідуванням лише в 20 країнах ЄС, серед яких Німеччина та Франція, однак такі держави-члени, як Швеція, Нідерланди, Угорщина, Велика Британія та деякі інші не приєдналися до проекту, хоча передбачена можливість долучитися у будь-який час. Прокуратура стане незалежним органом та буде вести розслідування фінансових злочинів у державах-членах ЄС, зокрема, розслідування фінансових махінацій, зловживань, корупції, а також оборудки з податком на додану вартість, які різняться в окремих державах. Науковці зазначають, що фактично створюється не одна посада як представника по зовнішній політиці та політиці безпеки, а цілий інститут [43, с. 58]. На сьогоднішній час останнє повноваження є повністю у компетенції національних органів держав, що призводить в окремих випадках до різних зловживань. Наприклад, через махінації з ПДВ держави ЄС щорічно втрачають 50 млрд. грн., а втрати через махінації з дотаціями ЄС, які були витрачені не за призначенням, за даними Єврокомісії у 2016 році склали 4,2 млрд. грн. ЕРРО допоможе в обміні інформацією, координації поліцейських розслідувань та замороженні і вилученні активів, арешті підозрюваних осіб, які знаходяться на території інших держав. Центральний офіс новоствореного органу буде знаходитися у Люксембурзі

та очолиться Головним прокурором з підпорядкованими прокурорами держав-учасниць.

Серед європейських та вітчизняних науковців та практиків існують різні підходи щодо співвідношення повноважень Євроюсту та ЕРРО. Л.В. Шевцова у своєму дослідженні "Проблеми та перспективи розвитку Євроюсту і Європейської прокуратури" аналізує такі підходи та виділяє: "Перша група визначає, що це логічним продовженням розширень повноважень Євроюсту у сфері здійснення кримінального переслідування на національному рівні; інші - для реалізації завдань ЄС два органи повинні стати взаємодоповнюючими організаціями (Євроюст виконує координуючу роль, а ЕРРО- здійснює кримінальне переслідування на території ЄС); треті вважають за необхідне злиття функцій та повноважень цих організацій, а Євроюст стане структурним підрозділом прокуратури" [93, с. 17]. Ми повністю підтримуємо Л.В. Шевцову щодо необхідності створення нової організації з функцією кримінального переслідування, оскільки розширення повноважень Євроюсту та Європолу у напрямку надання таких функцій зможе привести до погіршення відносин між національними правоохоронними органами держав ЄС [93, с. 17]. Основними причинами такого погіршення може стати наступне: "1) оскільки в основі співробітництва національних та наднаціональних органів ЄС лежить принцип добровільності, то фактично Євроюст не є незалежною організацією по відношенню до національних прокуратур; 2) між вищезазначеними органами встановлено горизонтальне співробітництво і відсутність прямого підпорядкування, а будь-які суттєві зміни у структуру Євроюсту можуть привести до припинення тісної співпраці між ним та національними правоохоронними органами; 3) не всі держави уклали договори про співробітництво у правоохоронній діяльності" [93, с.17]. П. 10 Резолюції Європарламенту від 05.10.2016 р. "Про Європейську прокуратуру та Євроюст" передбачає активну співпрацю цих органів, обмін інформацією та взаємодію з третіми державами.

Дослідники вважають, що ще одним інноваційним механізмом боротьби з корупцією є введення інформаційної системи по боротьбі з шахрайством для збирання та обміну інформацією з метою попередження, виявлення та покарання винних у шахрайстві, корупції та пов'язаних з ними злочинів, які посягають на фінансові інтереси ЄС, тобто можливість громадян безпосередньо передавати інформації до OLAF та анонімно взаємодіяти зі слідчим [43, с. 57]. Однак 47 % респондентів, які були залучені в опитуванні, яке проводилося, не знають, куди їм можна звертатися, а по-друге, третина населення ЄС вважає, що відсутній необхідний захист при інформуванні про такі діяння [97].

В нашій державі також започаткована можливість повідомити про корупцію шляхом телефонного дзвінка на гарячу лінію (у тому числі на телефон довіри), повідомлення, звернення, заповнення форми на сайті НАЗК, НАБУ, ГПУ, СБУ та МВС; про факти корупції у МВС - на електронну адресу, про корупцію у Національній гвардії, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби, НПУ, Державної прикордонної служби України, ДІС на відповідні номери, електронні адреси, які є загальнодоступними та захищеними, знайти їх можна на офіційних сайтах самих державних органів.

У 1998 році в Європі була створена Європейська судова мережа, яка складається з контактних пунктів, призначених кожною державою-членом, основна мета EJM полягає у співпраці з кримінальних справ між державами-членами, а саме допомагають встановити прямі контакти між компетентними органами, надають правову та практичну допомогу для ефективного запиту про співробітництво судових органів, проводять учбові заняття. Одним із важливих досягнень EJM є створення веб-сайту, який надає практичні електронні інструменти, які допомагають у судовому співробітництві. EJM має Секретаріат, розташований у Євроюсті, як його окремий підрозділ, а кожна держава призначає національного кореспондента, який виконує координаційну роль [14].

Наявність потужної нормативної бази, яка передбачає заходи та механізми боротьби з корупцією в ЄС, закріплені у Конвенціях, дозволяє окремим дослідникам говорити про існування конвенціонального механізму боротьби з корупцією, який разом із інституційною системою ЄС складає основу успішного функціонування території свободи, правосуддя та безпеки [36, с. 143]. Неможливо не погодитися з авторами, які зазначають, що у сучасний період ЄС має розвинуте конвенційне кримінально-правове, цивільно-правове та антикорупційне законодавство, яке регулює відповідні відносини як на наднаціональному рівні, так і на рівні окремих держав-членів [36, с. 144].

Висновки до 2 розділу.

Ч. 1 ст. 83 Договору про функціонування ЄС (в редакції Лісабонського договору 2007 р. 2016/C202/1) називає серед особливо тяжких злочинів корупцію. Корупція перетнула межі держав і визнана всім світом транснаціональним злочином, який і передбачає спільні дії держав.

Визначення поняття "корупція" закріплено у низки міжнародних нормативних актів та актів РЄ, а згодом і ЄС. При визначенні поняття "корупція" сталим є підхід до розуміння корупції як активної, так і пасивної, однак і перша форма, і друга є кримінальним злочином, який передбачає покарання, переважно у вигляді позбавлення волі. Основними суб'єктами є публічні посадові особи, але у Конвенціях ЄС суб'єктами визнаються і фізичні особи, юридичні особи приватного сектора.

Наявність правового механізму боротьби з корупцією, який разом із інституційною системою ЄС складає основу успішного функціонування АКД в ЄС. Серед спеціалізованих органів, які створені у ЄС, необхідно визначити: OLAF, Євроюст, Європол та новостворений орган Європейська прокуратура, яка запрацює з 2020 р. Основною метою цих наднаціональних органів є боротьба з особливо тяжкими злочинами, серед яких визначена корупція. Наша держава уклала Угоди про співробітництво з Євроюстом та

Європол, а у 2006 р. Україна стала сороковим членом GRECO - органом РЄ з антикорупційного моніторингу. Тим самим наша держава долучається до правозастосовної АКД і створює свою потужну систему антикорупційних органів на підставі європейських стандартів. Про таку систему піде мова у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

3.1. Діяльність спеціалізованих антикорупційних органів в Україні

21 лютого 2018 року Комітет Міністрів РЄ ухвалив План дій для України на 2018-2021 рр. У Плані дій окремим підрозділом "2.3 Протидія загрозам верховенству права визначена боротьба з корупцією, відмивання коштів та фінансування тероризму". РЄ підтримує владу в оцінюванні законодавчих ініціатив, включно з проектом закону про цивільну конфіскацію, змінами до закону про прокуратуру, положеннями про фінансовий контроль за деклараціями про майно. У Плані наголос робиться на "розвиток інституційної та законодавчої спроможності щодо повернення активів та управління конфіскованими активами, а також заохочується розширення можливостей правоохоронних органів у боротьбі з корупцією та притягнення до відповідальності за економічні злочини" [47]. Серед очікуваних результатів передбачається: "зміни до АКЗ відповідно до рекомендацій GREGO, розроблено та прийняте законодавство про викривачів; підвищена спроможність антикорупційних установ щодо ефективного запобігання випадкам корупції та повернення доходів від корупції, а також компенсація збитків від корупції; підвищена спроможність Служби фінансових розслідувань; підвищена спроможність посадовців, майбутніх суддів і прокурорів боротися з корупцією та відмиванням коштів (правова освіта)" [47].

У 2019 році був опублікований Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2018 році, розділ 4.2. присвячений "Юстиції, свободі, безпеці та правам людини", визначено, що успішність антикорупційної політики є важливою складовою виконання Угоди про асоціацію. Серед

надбань сучасного періоду необхідно виділити наступне. По-перше, "НАЗК разом з держателями реєстрів затвердило порядки ведення та погодило протоколи автоматичного обміну інформацією, що необхідно для перевірки декларацій, а з вересня 2018 р. почала працювати система контролю е-декларацій" [20]. По-друге, 07.06.2018 р. був прийнятий ЗУ "Про Вищий антикорупційний суд", по-третє, з листопада почало діяти ДБР, а його центральний апарат було сформовано на конкурсній основі, включаючи 126 слідчих та 54 державних службовця [Звіт]. У Звіті зазначено, що "прогрес у виконанні Угоди становить 41%, серед яких досягненням ВРУ належить 17%. центральним органам виконавчої влади - 50%. а іншим державним органам - 22%" [20].

У Конвенції ООН проти корупції запропоновано визначити два типи антикорупційних інституцій: орган чи органи, які запобігають корупції та орган, органи або особи, які спеціалізуються на боротьбі проти корупції за допомогою правоохоронних заходів, саме цей міжнародний антикорупційний стандарт доцільно застосовувати в нашій державі для успішної реалізації антикорупційної політики. У попередньому ЗУ "Про засади запобігання та протидії корупції" визнавалося, що "ПРУ, ВРУ та органи прокуратури здійснюють діяльність щодо запобігання та протидії корупції", а ст. 1 ЗУ "Про запобігання корупції" визначає, що "спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, НПУ, НАБУ, НАЗК" [20]. Тобто обрана нова концепція, за якою утворено новий орган - НАЗК зі значно більш широкими повноваженнями у сфері протидії корупції, ніж попередні органи. У питаннях протидії корупції компетенцію відповідного органу можна визнати як загальну у антикорупційній сфері [48, с. 167].

У новому законі, на відміну від попереднього, не визначено переліку суб'єктів протидії корупції, однак аналіз ЗУ "Про запобігання корупції" дозволяє зробити висновок, що "система органів не зазнала суттєвих змін за винятком запровадження спеціалізованих антикорупційних органів, що

дозволяє науковцям стверджувати, що будь-які органи - правоохоронні чи судові - які мають правоохоронні чи судові функції та реалізують ті чи інші повноваження у сфері запобігання корупції, можна вважати суб'єктами протидії та запобігання корупції" [48, с. 170]. Це може стосуватися і окремих громадян, і громадські організації, які здійснюють діяльність у цій сфері, хоча не всі вчені відносять останніх до таких суб'єктів, наприклад, М.І. Мельник, на відміну від С.А. Подоляки та О. Ю Бусол. Остання пропонує розділити суб'єктів протидії корупції на спеціалізовані та загальні, а підставою диференціації вважати специфіку та підстави АКД. Так, "АКД спеціальних органів впливає із їх обов'язків, які передбачені законом або повноваженнями, що закріплені у статутних документах" [5, с. 73-74]. А загальними будуть вважатися всі інші, діяльність котрих спрямована на запобігання та протидію корупції [5, с. 73-74]. Р.М. Тучак запропонував "класифікувати суб'єктів боротьби з корупцією на три групи: суб'єкти прямої компетенції (наприклад, МВС, СБУ), опосередкованої компетенції (наприклад, Державна митна служба) та суб'єкти координації (наприклад, Рада національної безпеки та оборони України)" [86, с. 10-11]. Остання група суб'єктів, на погляд науковця, виконує найважливішу функцію серед всієї системи органів, оскільки "загальне керівництво всією системою правоохоронних органів, які уповноважені вести боротьбу з корупцією, є необхідним" [86, с. 11]. Ми не можемо погодитися із запропонованою класифікацією, адже вона побудована на принципах, закріплених у попередніх законах і не відповідає сучасному стану АКЗ та системі органів.

Аналіз наукових досліджень за останні роки дозволяє визначити, що, на наш погляд, найбільш розгорнутою класифікацією сучасної системи органів боротьби з корупцією є класифікація, надана у дисертаційному дослідженні С.А. Подоляки. Вчений класифікував всі органи за такими ознаками: за характером адміністративно-правового статусу; за фактором структурної та ієрархічної належності серед суб'єктів; за функціональним призначенням; за рівнем спеціалізації [48, с. 175-176]. Для подальшого дослідження в межах

визначеної мети магістерської та завдань, ми будемо спиратися на класифікацію за характером адміністративно-правового статусу (уповноважені державні органи влади, їх підрозділи та посадові особи та громадяни та їх об'єднання), а також за рівнем спеціалізації:

1) "органи та особи, для яких протидія корупції є основною сферою діяльності (НАБУ, САП, НАЗК, Вищий антикорупційний суд України)";

2) "правоохоронні органи, для яких протидія корупції є складовою правоохоронної діяльності (СБУ, НПУ, ДБР)";

3) "органи та особи, для яких протидія корупції не є основною сферою діяльності, а здійснюється відповідно до адміністративно правового статусу (ПРУ, ВРУ, КМУ)" [48, с. 176].

Ми почнемо аналіз особливостей антикорупційної діяльності з аналізу повноважень третьої категорії суб'єктів і коротко охарактеризуємо їх повноваження. Відповідно до ст. 85 Основного Закону "до повноважень ВРУ відносять серед іншого, крім прийняття законів (у тому числі, і антикорупційних) і визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізація стратегічного курсу на набуття повноправного членства України в ЄС та в Організації Північноатлантичного договору (п. 5); затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (п. 6); крім того, призначення за поданням Президента України окремих посадовців, які, у тому числі, здійснюють і антикорупційну діяльність, наприклад, Голову СБУ, дають згоду на призначення на посаду Генерального прокурора (п. 25)" [35]. Відповідно до ст. 106 Президент України має повноваження щодо "призначення та звільнення окремих посадових осіб, про яких мова йшла вище, підписує закони та має право вето (п. 29, 30). забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави (п. 1)" [35]. Ст. 116 Конституції України встановлює повноваження КМУ, серед яких ми виділимо наступні: "забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність держави, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики,

виконання Конституції та законів України та актів Президента; забезпечує реалізацію стратегічного курсу на набуття повноправного членства в ЄС та Організації Північноатлантичного договору; розробляє і здійснює загальнодержавні програми; здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки, громадського порядку і боротьби зі злочинністю; спрямовує та координує роботу міністерств та інших органів виконавчої влади; призначає та звільняє окремих посадових осіб органів виконавчої влади; створює НАЗК" [35].

Ми повністю погоджуємося з позицією науковців, які зазначають, що в основі державної політики антикорупційної діяльності покладено наступні принципи: звуження меж державного регулювання економічних та соціальних процесів; залучення громадськості, у тому числі, трудові колективи до контролю за дотриманням норм законодавства у сфері запобігання корупції, поширення політики громадського обговорення законопроектів та інших нормативно-правових актів; удосконалення систему оподаткування та спрощення порядку стягнення податків; вдосконалення антимонопольного законодавства. Більшість із запропонованих напрямів вже знайшли своє закріплення, прикладом слугує створення системи електронних платежів НБУ, електронних торгів Prozorro та введення Єдиних реєстрів (судових справ або досудових розслідувань); спрощення порядку отримання більшості дозвільних документів та документів, які стосується правового статусу особи (свідоцтво про народження, закордонний паспорт тощо).

Зосередимо свою увагу на діяльності спеціалізованих органів АКД. Першим досліджувати будемо правовий статус НАЗК, яке відповідно до ЗУ "Про запобігання корупції" "є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики, очолює цей орган та представляє питання його діяльності у КМУ Голова НАЗК (ст. 4)" [52]. Національне агентство було утворено відповідно до цього Закону Постановою КМУ від 18.03. 2015, а початок роботи - 15 серпня 2016 року. Як зазначено на офіційному сайті

агентства: "Місією є запобігання корупції та сприяння формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу, а головною функцією НАЗК є запобігання вчиненню корупційних злочинів через виявлення та усунення чинників, що дають можливість вчиняти корупційні правопорушення, контроль за дотриманням антикорупційних правил політичними партіями, державними службовцями та робота з профілактики та викривання корупції".

Ст. 11 Закону встановила наступні повноваження НАЗК: "проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування у цій сфері та аналіз статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації відносно корупції; розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу та оцінка ефективності її реалізації; підготовка та подання до КМУ проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики; формування та реалізації такої політики, а також розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; організація проведення досліджень щодо ситуації з корупцією в державі; здійснення моніторингу та контролю за виконанням законодавчих актів з питань етичної поведінки, врегулювання конфлікту інтересів щодо осіб, які уповноважені на виконання функцій держави; надання методичної допомоги та координація дій щодо виявлення корупціогенних ризиків в діяльності державних органів; контроль та перевірка декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій і проведення моніторингу їх способу життя; здійснення контролю щодо АКЗ відносно політичних партій та їх виборчих фондів; затвердження розподілу коштів з державного бюджету щодо фінансування статутної діяльності політичних партій; введення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; координація та

методичне забезпечення, аналіз діяльності уповноважених підрозділів/осіб з питань запобігання та протидії корупції; погодження антикорупційних програм; співпраця з особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупції, вжиття заходів щодо їх захисту; організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації з питань запобігання корупції; надання методичної, консультаційної та інформаційної допомоги, інформування громадськості про здійснення АКД; залучення громадськості до такої діяльності; координація виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями та міжнародними організаціями, обмін інформацією з ними " [52].

Для виконання цих повноважень ЗУ визначив перелік прав НАЗК, серед яких "право одержувати інформацію на письмовий запит; мати безпосередній автоматизований доступ до всіх довідкових систем, реєстрів, банків даних, включаючи і Єдиний реєстр досудового розслідування; залучення для виконання певного виду робіт науковців, працівників державних органів, органів місцевого самоврядування; створювати комісії, робочі групи, проводити конференції, семінари, наради з питань антикорупційної діяльності; приймати з питань, які належать до їх компетенції обов'язкові для виконання нормативно-правові акти; приймати заяви від фізичних та юридичних осіб щодо порушення АКЗ та проводити перевірку антикорупційної роботи у державних органах; вносити приписи про порушення вимог щодо етичної поведінки, врегулювання конфлікту інтересів; отримувати всю необхідну інформація для здійснення своєї діяльності, письмові пояснення; звертатися до суду з позовами щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих з порушенням вимог та обмежень АКЗ; у випадках виявлених порушень (отримання необґрунтованих активів) порушувати питання перед САП або Офісом Генерального прокурора питання щодо звернення до суду та стягнення в дохід держави таких активів; затвердити методологію оцінювання корупційних ризиків; ініціювати проведення службових

розслідувань та вжиття заходів щодо притягнення осіб до відповідальності за вчинення КД та надсилати до інших уповноважених суб'єктів матеріали; складати протоколи про адміністративні правопорушення та забезпечити заходи провадження у справах про корупційні правопорушення (ст. 12)" [52]. Крім того, якщо буде виявлено порушення щодо вимог етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави - "НАЗК виносить обов'язкові для виконання приписи щодо усунення порушень, проведення службових розслідувань, притягнення винних осіб до відповідальності". Протягом 10 днів з дня отримання припису посадова особа інформує Агентство про виконання. "У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, НАЗК складає протокол, який направляється до суду, у разі виявлення ознак іншого корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення НАЗК затверджує обґрунтований висновок та надсилає його спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, цей висновок є обов'язковим для розгляду, а результати такого розгляду повідомляються не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про корупційне правопорушення" [52].

НАЗК у діяльності є незалежним від державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій, громадських організацій, а гарантіями такої незалежності є: спеціальний статус; особливий порядок відбору, призначення та припинення повноважень його Голови; особливим порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення; належними умовами оплати праці; прозорістю його діяльності; заборонаю діяльності політичних партій в агентстві; під час виконання повноважень перебування і Голови, і всіх службовців апарату під захистом держави (ст. 9) [52].

Відповідно до ст. 14 контроль за його діяльністю здійснюється Рахунковою палатою за витрачанням коштів шляхом проведення аудиту один раз на два роки, а громадський контроль забезпечується через

Громадську раду, яка складається із 15 осіб, обраних в результаті відкритого та прозорого конкурсу [52].

У жовтні 2019 року Закон був доповнено ст. 17-1, яка передбачала створення підрозділу внутрішнього контролю з метою забезпечення доброчесності працівників НАЗК, підпорядкованого Голові, а повноваження практично ідентичні повноваженням самого агентства, але суб'єктами контролю, перевірок, моніторингу та розслідування будуть службовці НАЗК [52].

Відповідно до Звіту про діяльність НАЗК Національним агентством у 2018 р. проведено 21 планову перевірку та 14 позапланових щодо стану організації роботи із запобігання та виявлення корупції (у т.ч. АТ "Укрзалізниця", Служба зовнішньої розвідки, Фонд державного майна тощо), опрацювали 10893 запитів (у т.ч. органів НПУ, ДБР, прокуратури, ДФС тощо), за результатами перевірок винесено 43 приписи про порушення законодавства щодо етичної поведінки, запобіганню та врегулюванню конфліктів інтересів, інших порушень, а також виявило ознаки пов'язаних з корупцією правопорушень (складено 471 протоколів про адміністративні правопорушення) та корупційних правопорушень, у зв'язку з чим затверджено 11 обґрунтованих висновків та надіслано уповноваженим суб'єктам для вжиття необхідних заходів. НАЗК розробило власну антикорупційну програму на 2018 р. [22]. В рамках міжнародної співпраці були укладені Меморандуми про порозуміння та співпрацю між НАЗК та Латвійською Республікою, Республікою Італія та іншими, Протокол про порозуміння та співпрацю між НАЗК та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES).

Структура управління НАЗК складається із п'яти членів, рішення приймають колегіально більшістю голосів, допомогу надають радники, а діяльність членів НАЗК забезпечує його апарат, який складається із п'яти функціональних департаментів, восьми допоміжним структурним підрозділам (наприклад, Управління правового забезпечення, Управління

організаційно-адміністративного забезпечення) та двох головних спеціалістів за напрямками.

Іншим спеціальним органом у сфері антикорупційної діяльності є НАБУ, яке у своїй діяльності керується, крім вищеназваного Закону і ЗУ "Про НАБУ" від 14.10.2014 р. № 1698-VII, ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18.02.1992 р. № 2135-XII, і, по суті, орган досудового розслідування у сфері протидії корупції. НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення розслідування, розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Основним завданням Бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції (ст. 1) [59]. Для виконання завдання Бюро наділено наступними обов'язками: "здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних порушень, віднесених до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів; здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності; вживає заходи щодо розшуку та арешту майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації; здійснює інформаційно-аналітичну роботу щодо запобігання та протидії корупції; звітує про свою діяльність; забезпечує умови конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційне правопорушення; здійснює міжнародне співробітництво; вживає заходів щодо повернення необґрунтованих активів. збирає докази та надсилає САП матеріали для вирішення питання про пред'явлення позову до суду про визнання необґрунтованості активів та стягнення їх в дохід держави (ст. 16)" [59]. Ст. 17 цього Закону передбачає наділення НАБУ широкого спектра прав

для здійснення його завдання (наприклад, заводити оперативно-розшукові справи, витребувати всю необхідну інформацію, створювати спільні слідчі групи тощо) [59].

Його структура складається з центрального та територіальних управлінь (не більше семи), центральне управління представлено Директором першим заступником та заступниками та відповідними Підрозділами (Головний підрозділ детективів та Другий підрозділ детективів) та Управліннями (наприклад, управління спеціальних операцій, Управління по роботі з громадськістю, Юридичне управління, Управління внутрішнього контролю), а також до структури входить три територіальних управління (Львівське, Одеське, Харківське). Директор призначається на посаду і звільняється Президентом України (ст. 6) [59].

Контроль за його діяльністю здійснює Комітет ВРУ з питань організованої злочинності та боротьби з корупцією, який не рідше одного разу на рік проводить відкриті громадські слухання тему його діяльності, виконання завдань. Крім того, Директор НАБУ інформує ПРУ, ВРУ та КМУ з основних питань його діяльності про виконання покладених завдань, а також щороку не пізніше 10 лютого подає зазначеним суб'єктам письмовий звіт про діяльність НАБУ протягом попередніх шести місяців (ст. 26) [59].

Станом на 31 жовтня 2019 р. на офіційному сайті НАБУ була надана наступна статистична звітність про діяльність Бюро за 2019 р.: відкрито 783 провадження у справах про корупційне правопорушення, пред'явлено 140 повідомлень про підозру, висунуто 412 обвинувачень, 231 справа скерована до суду, щодо яких вже винесено 36 вироків щодо осіб, які були визнані винними у КД [21].

Ще одним органом, для якого запобігання та протидія корупції є основним видом діяльності є САП України як самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора України, а її керівник є заступником Генерального прокурора. САП, відповідно до ЗУ "Про прокуратуру" від 14.10.2014 р. № 1697-VII, виконує наступні функції:

"здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності НАБУ; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, пов'язаних з корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво в межах своєї компетентності інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави; здійснює міжнародне співробітництво (ст. 8)". Керівника САП призначає Генеральний прокурор, і керівник підпорядковується безпосередньо йому, а інших прокурорів призначає керівник за результатами відкритого конкурсу. До загальної структури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовані в тих містах, в яких розташовані територіальні управління НАБУ. Законом визначені особливі гарантії діяльності такої прокуратури, серед яких є норма, що Генеральний прокурор та його заступники не мають права давати вказівки прокурорам САП та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації їх повноважень, а всі письмові накази адміністративного характеру, які стосуються діяльності САП, видаються за обов'язковим погодженням її керівника (ч. 5 ст. 8-1). Нагляд за досудовим розслідуванням кримінальних корупційних злочинів САП здійснює прокурор, який призначається Генеральним прокурором із числа своїх заступників або керівників департаментів Офісу Генерального прокурора. Ч. 8 ст. 8-1 визначає повноваження керівника САП: "представляє цей орган у відносинах з іншими суб'єктами; організовує діяльність прокуратури; здійснює розподіл обов'язків між своїми заступниками; визначає після початку досудового розслідування прокурора, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні; визначає групу прокурорів в особливо складному кримінальному провадженні; здійснює прийняття, звільнення працівників, які не є прокурорами; контролює ведення та аналіз статистичних даних, узагальнення практики, інформаційно-аналітичне забезпечення" [67]. Науковці пропонують з метою посилення незалежності

САП прийняти ЗУ "Про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру України" і призначення її керівника Президентом України за поданням Генерального прокурора України строком на п'ять років [48, с. 392]. Ми не можемо погодитися з такою позицією, оскільки не створення додаткових органів сприяє протидії корупції, а ефективність їх роботи, навіть, в межах структурних підрозділів діючих органів в тих повноваженнях, які визначені законодавством.

Однак, крім зазначеного спеціалізованого органу, протидію корупції здійснюють і інші прокурори в межах наданих їм законом повноважень, тобто внутрішніми суб'єктами будуть посадові особи органів прокуратури - прокурори різних рівнів. Донедавна вони виконували функцію досудового розслідування злочинів, однак після створення НАБУ і ДБР саме їм передані повноваження, однак ст. 250 КУпАП визначає: "прокурор, його заступник, здійснюючи нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні у справах про адміністративне правопорушення має право: порушити провадження в справі про адміністративне правопорушення; перевіряти законність дій органів та посадових осіб; брати участь у розгляді справи; давати висновки тощо" [30]. Але на відміну від попередньої редакції складати протоколи про адміністративні правопорушення, які стосуються корупційних правопорушень вони не можуть, ці повноваження передано також до НАЗК, НАБУ, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (ст.255) [30]. Ч. 4 ст. 18 ЗУ "Про запобігання корупції" визначає, що керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії [52]. І посадові особи державних органів, органів місцевого самоврядування та інші органи публічної влади в межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції (ст. 53) [52]. Погоджуємося повністю з

позицією С.А. Подоляки, що прокурори, які займають адміністративну посаду в органах прокуратури, протидіють корупції в статусі керівників органів прокуратури та їх структурних підрозділів, ці повноваження відповідають керівників інших органів державної влади у сфері протидії корупції [48, с. 184]. Адміністративними посадами є посади Генерального прокурора України, його заступників, керівники обласної прокуратури, їх заступники та інші. Відповідно до Антикорупційної програми ГПУ на 2019-2020 рр. було визначено, що головною метою такої програми є вжиття заходів, спрямованих на створення додаткових запобіжників вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками органів прокуратури України [23]. На виконання цієї програми ГПУ оприлюднила Звіт, відповідно до якого Генеральною інспекцією ГПУ у I кварталі 2019 р. здійснювалося керівництво у 210 кримінальних проваджень, досудове розслідування яких проводилося СБУ, ДБР і НПУ, до суду було скеровано 4 кримінальних провадження, оголошення підозри 5 працівникам прокуратури, складено протоколи стосовно 24 працівників прокуратури, які припустили порушення вимог законодавства у сфері запобігання корупції [23].

Ще одним органом, який здійснює АКД є СБУ, статус якої визначено у ЗУ "Про Службу безпеки України". Ст. 9 ЗУ визначає, що систему СБУ складають Центральне управління, підпорядковані йому регіональні органи тощо. До складу Центрального управління входить, між іншого, і підрозділ боротьби з корупцією, начальник якого призначаються на посади за поданням Голови СБУ та звільняються з посад ПРУ (ст. 15) [69]. На всіх співробітників СБУ поширюються обмеження, передбачені ЗУ "Про запобігання корупції", а працівники, яких притягнуто відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення або кримінального правопорушення звільняються із служби у триденний строк з дня одержання копії судового рішення (ст. 19). Ст. 24 Закону визначає повноваження СБУ, серед інших (п. 3): "виявляти, припиняти, розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до компетенції

СБУ, проводити досудове розслідування, розшукування осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень" [69]. Підрозділ СБУ боротьби з корупцією та організованою злочинністю має також повноваження на одержання від банків, органів доходів та зборів, фінансових та інших установ, підприємств, організацій інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів за конкретний проміжок часу, вклади, внутрішньо і зовнішньоекономічні угоди. а також завірені копії документів (п. 1.ч. 2 ст. 25). Цей підрозділ організовує та координує оперативно-розшукові заходи з викриття та розробки корумпованих посадових осіб [69].

В Антикорупційній програмі СБУ на 2018-2020 рр. зазначено, що одним із основних завдань цієї програми є утворення ефективної системи запобігання та протидії корупції, впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у системі СБУ та підвищення рівня довіри громадян до її діяльності [3].

Вищий антикорупційний суд України юридично був створений судовою реформою 2016 року, і у першій редакції планувалося, що він буде розглядати справи топ-корупціонерів, які були розслідувані НАБУ, однак у 2018 році були внесені зміни, якими визначено, що ВАКСУ буде розглядати всі справи про корупційні злочини. Такий тривалий період від моменту юридичного створення ВАКСУ до моменту початку фактичної діяльності можна пояснити відсутністю політичної волі і навіть спробою визнати такими, що не відповідають Основному Закону України, норми щодо створення спеціалізованих судів. Вимога щодо створення ВАКСУ була однією з вимог МВФ для продовження співпраці з Україною, тому це спричинило законодавчу активність та появу нового закону та у серпні 2018 року оголошено конкурс на зайняття вакантних посад у Вищому антикорупційному суді.

Відповідно до Закону: "ВАКСУ є постійно діючим вищим спеціалізованим судом в системі судоустрою України, його територіальна

юрисдикція поширюється на всю територію України, а його завданням є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедури судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних з ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питань про визнання необґрунтованими активами та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства (ст. 1, 2)" [50]. Частина повноважень, які пов'язані з стягненнями необґрунтованих активів були внесені ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів" від 31.10.2019 р. Ст. 4 ЗУ "Про Вищий антикорупційний суд" визначає повноваження суду:

1) "здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції, а також шляхом здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активами та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства";

2) "аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних провадженнях, віднесених до його компетентності, інформує про результати узагальнення судової практики ВСУ та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті " [50].

За даними Державної судової адміністрації з початку роботи суд отримав для розгляду більше 3,5 тис. кримінальних справ, а з них лише 5% справ, які

розслідувалися НАБУ та які належать до справ високопосадової корупції. Така кількість справ могла б паралізувати роботу суду, тому Законом України від 18.09.2019 р. ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду" були внесені зміни, які передбачають, що підсудність суду поширюється на кримінальні провадження, відомості за якими про кримінальне правопорушення внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань: "1) з дня набрання чинності цим Законом; 2) до дня набрання чинності цим Законом, якщо досудове розслідування здійснюється або здійснювалося НАБУ та закінчено прокурорами САП" [50].

Особливі вимоги на зайняття посади судді такого спеціалізованого суду сформульовані у ЗУ "Про судоустрій та статус суддів" та ЗУ "Про Вищий антикорупційний суд", в якому зазначено: "Судді відбираються на відкритому конкурсі Вищою кваліфікаційною комісією суддів та Громадською радою міжнародних експертів" (ч. 4 ст. 8). Ця Громадська рада утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів оцінити відповідність кандидатів на посаду суддів критеріям доброчесності (моралі, чесності, непідкупності), а саме щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата та членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності рівня життя його статусу, наявності знань та практичних навичок для розгляду справ [73]. Ст. 9 закріплює норму: "Рада утворюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів і є допоміжним органом комісії строком на шість років у складі шести членів виключно на підставі пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції" [73]. Утворення такої Ради можна розглядати як один із способів запобігання корупції з використанням міжнародних стандартів. З листопада 2018 р. Громадська рада розпочала роботу, а у березні 2018 року були оголошені 39 переможців, за рейтинговими списками 27 кандидатів працюють суддями Вищого

антикорупційного суду, а 12 - суддями Апеляційної палати суду, головою обрана О. Танасевич.

П. 15 ст. 106 ЗУ "Про судоустрій та статус суддів" визначає підставою дисциплінарної відповідальності визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією (це вважається істотним дисциплінарним проступком), за що передбачається дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення з посади (п.4 ч.8 ст. 109) [73]. Рішення про звільнення приймає Вища рада правосуддя, і таке звільнення передбачено у ст. 126 Основного Закону України як вчинення проступку, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді [35]. КПКУ визначає особливу процедуру розслідування кримінальних правопорушень, вчинених суддею Вищого антикорупційного суду. Наприклад, ст. 480-1 КПКУ встановлює: "відомості про вчинення кримінальних правопорушень суддею Вищого антикорупційного суду вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором, який зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин повідомити ВСУ про початок досудового розслідування" [38]. Це свідчить про особливий статус таких суддів, з одного боку, про гарантії їх незалежності, з іншого, про особливу відповідальність. З метою моніторингу їх доброчесності проводиться повна перевірка декларацій, моніторинг способу життя судді та членів його сім'ї, інші заходи фінансового та іншого контролю (ст. 11).

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про Державне бюро розслідувань" ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення та розслідування злочинів, які віднесені до його компетенції. До компетенції віднесені наступні:

- 1) "злочини, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону "Про державну службу", особами, посади яких віднесено до 1-3 категорії посад державної

служби, суддями, працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів НАБУ";

2) "злочинів, вчинених посадовими особами НАБУ, керівником САП, іншими прокурорами вищезазначеного органу, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів внутрішнього контролю НАБУ";

3)" злочини проти встановленого порядку несення військової служби (ст. 5)" [51].

Для реалізації встановлених завдань ДБР наділено широким колом повноважень, серед яких здійснення оперативно-розшукової діяльності, досудове розслідування злочинів, розшук осіб, які переховуються від слідства та суду, вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, вживає заходи щодо повернення з-за кордону коштів та майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів тощо (ст. 6). Директор ДБР призначається на посаду ПРУ за поданням Прем'єр-міністра відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора ДБР (ст. 11). Працівниками ДБР є особи начальницького і рядового складу, держані службовці, працівники, які уклали трудовий договір, а служба в ДБР є держаною службою особливого характеру (ст. 14) [51].

Структура ДБР включає центральний апарат, сім територіальних управлінь, Академія та Науково-дослідний інститут. До центрального апарату входять 15 управлінь та 4 самостійні відділи, гранична чисельність всіх працівників - 1500 осіб. Відповідно до Звіту про діяльність ДБР за 2018 р. всього було 5794 кримінальні провадження, 4761 з яких розслідувалися ДБР, 510 були скеровані до суду, 523 закриті або зупинені. Найбільше проваджень було щодо працівників правоохоронних органів - 2826 (із них 2201 щодо працівників НПУ), суддів - 202, високопосадовців - 7. Розмір збитків і шкоди, завданий злочинами, віднесеними до підслідності ДБР за 2018 р. становить 2563325298 грн. [21].

У грудні 2019 року (проект № 2116-1) ВРУ ухвалила ЗУ "Про внесення змін до ЗУ "Про ДБР" щодо удосконалення діяльності ДБР". Ці зміни стосуються правового статусу ДБР, який визначено як державний правоохоронний орган, на який покладаються завдання запобігання, виявлення та розслідування злочинів, які віднесені до його компетенції. Директору будуть надані повноваження одноосібно приймати рішення та нести всю повноту відповідальності за результати роботи бюро, посилюється парламентський контроль за діяльністю ДБР, уточнюється порядок призначення Директора, гранична кількість працівників, які тепер будуть встановлюватися КМУ за поданням Директора. За новою редакцією систему будуть складати центральний апарат, територіальні управління, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі ДБР діють слідчі, оперативні підрозділи, апарат Директора ДБР, підрозділи внутрішнього контролю тощо.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку (ст. 1 Закону України "Про Національну поліцію України" від 02.07.2015 р. № 580-VIII). Ст. 23 цього Закону визначає повноваження НПУ серед яких є такі, що визначають її компетентність щодо досудового розслідування в межах її підслідності. В структурі НПУ створено спеціальний підрозділ - Уповноважений підрозділ з питань запобігання корупції та проведення люстрації в НПУ. Це Управління забезпечує та веде: "контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції, надає методичну та консультативну допомогу з питань дотримання АКЗ, бере участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції в НПУ, а також міжнародному співробітництві в зазначеній сфері, уживає заходів щодо виявлення конфлікту інтересів та сприяє його усуненню, контролює дотримання вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, а також виявляє

сприятливі для вчинення корупційних правопорушень ризику в діяльності посадових і службових осіб НПУ, вносить їх керівникам пропозиції щодо усунення таких ризиків, надає допомогу поліцейським, державним службовцям та іншим працівникам НПУ в заповненні декларацій, організовує проведення спеціальних перевірок стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищенням корупційним ризиком у НПУ, координує роботу структурних підрозділів апарату центрального органу управління НПУ, органів та підрозділів поліції, підприємств, закладів та установ, що належать до сфери управління поліції щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання і виявлення корупції, розробляє та проводить заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням у НПУ" [60]. В поліції проводить роботу Комісія з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання Антикорупційної програми НПУ, останнє засідання відбулося 19. 09. 2019 р. Відповідно до Звіту до заходів з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у НПУ за 9 місяців 2019 року, до Управління впродовж 9 місяців надійшло 174 звернення про вчинення корупційних правопорушень працівниками органів та підрозділів поліції, з яких вирішено позитивно - 46, відмовлено у задоволенні - 11, надано роз'яснення - 44, надіслано за належністю - 64, перебуває на розгляді - 9 [17].

3.2. Вдосконалення антикорупційної діяльності в Україні відповідно до європейських стандартів

У попередніх розділах ми зупиняли увагу на досягнення нашої державну запобіганні та протидії корупції, зупинялися і на недоліках та необхідності впровадження міжнародних та європейських стандартів. У цьому підрозділі ми підсумуємо вищезазначене та визначимо основні напрямки вдосконалення АКД в Україні. Почнемо зі встановлення тих надбань

держави, які відповідають міжнародним вимогам АКД. За основу візьмемо Звіт за результатами експертного аналізу в Україні (Самооцінка стану виконання програми розбудови доброчесності), яка опублікована на сайті НАЗК. Серед досягнень виділили: реформування поліції, розвиток антикорупційної стратегії, створення антикорупційного законодавства, утворення НАЗК, перевірка доброчесності кандидатів на посади в органи публічної влади, розширено сферу внутрішнього аудиту, введено систему електронного декларування, впровадження Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, залучення громадськості та волонтерів у питаннях запобігання та протидії корупції [18].

Однак, незважаючи на беззаперечні досягнення, експерти звернули увагу, що необхідно дотриматися таких рекомендацій: "стратегічна робота у боротьбі з корупцією повинна йти разом з розвитком демократичних інститутів; удосконалити якість антикорупційної політики та втілення антикорупційних програм; покращити контроль та нагляд за діяльністю правоохоронних органів та спеціальних служб; вдосконалити антикорупційні планування, моніторинг через створення єдиної урядової структури для цієї цілі; удосконалити систему закупівель; неуклінне дотримання Кодексів етичної поведінки; поліпшити якість внутрішнього аудиту; створити систему безпеки та збереження таємниці щодо осіб, які є викривачами корупційних діянь; розробити План доброчесності або як консолідований документ для всіх інституцій, або індивідуально для кожної " [18].

Transparency International у аналізі стану корупції в Україні наголосили, що основною умовою такої повільної АКД є брак політичної волі, з чим ми повністю погоджуємося. А конкретними недоліками організація називає: низький рівень залучення громадськості до перевірки доброчесності; не посилено НАБУ; не відбувся перезапуск НАЗК; введення електронних реєстрів декларацій мало невеликий ефект, оскільки не до всіх реєстрів було отримано допуск НАЗК; не створено Служби фінансових розслідувань [25].

Дана організація пропонує наступні кроки у запобіганні корупції: "перезапуск НАЗК через прийняття Закону, який дозволить сформувати його новий склад; впровадження належної автоматичної перевірки декларацій та моніторинг рівня життя декларантів; продовження реформи публічних закупівель; активізувати процеси корпоратизації та приватизації державних підприємств; посилення контролю за фінансами політичних партій". У сфері боротьби з корупцією: змінити спосіб формування органів судової влади; повернути довіру до САП; посилити повноваження НАБУ; позбавити СБУ та НПУ повноважень у сфері боротьби з корупцією; залучати громадськість до АКД [25].

Позиції науковців щодо механізму вдосконалення АКД різні. С.С. Серьогін вважає, що основні напрямки і завдання у цій сфері доцільно об'єднати в систему заходів державно-правового, соціально-економічного, організаційного, виховного характеру, а головними пріоритетами стануть наступні: "удосконалення правового поля у боротьбі з корупцією відповідно до міжнародних стандартів; мінімізація втручання держави у справи ринку; виховання у громадян та підприємців відповідальності перед державою та суспільством. забезпечення прозорості приватизаційних процесів; створення умов для виведення активів з тіньового сектору; посилення контролю за кадровою політикою" [82, с. 12-13]. Видається такі пропозиції декларативними та спірними. Декларативність полягає у загальному проголошенні принципів (щодо виведення бізнесу з тіні), а спірність полягає, наприклад, у пропозиції виховувати підприємців, адже виховання починається з дитинства.

Інший науковець, С.С. Рогульський пропонує створити єдиний центральний орган виконавчої влади боротьби з корупцією, якому будуть підпорядковані інші органи [79, с. 15]. Таким органом повинно стати НАБУ, однак проведений вище аналіз повноважень, підпорядкування, підслідності та структурних особливостей антикорупційних органів в нашій державі дозволяє стверджувати, що така пропозиція відірвана від реалій сьогодення.

Крім того, згаданий автор зазначає, що всі організаційно-правові заходи боротьби з КД можна поділити на дві групи. До першої відносять такі заходи організаційного характеру, що спрямовані на діяльність уповноважених на виконання функцій держави осіб (ротація кадрів, підвищення оплати праці), а другу групу складають заходи, які впливатиме на поведінку фізичних та юридичних осіб (роз'яснювальна робота, стимулювання щодо повідомлення про корупцію) [79. с. 16].

Ю.М. Комарова одним із напрямків вдосконалення діяльності НАБУ визначала активну взаємодію з громадськістю та запропонувала внести зміни до ЗУ "Про НАБУ" щодо формування Положення про Раду громадського контролю, яке повинні розробити громадські організації, що зареєстровані у законному порядку та здійснюють антикорупційний моніторинг, з наступним затвердженням його у ВРУ [31, с. 189]. В рамках Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні (EUACI), який співфінансує та впроваджується DANIDA, має на меті концентрацію зусиль задля протидії корупції, визначено основні компоненти проекту: "Посилення операційної та політико-правової спроможності державних органів щодо запобігання та протидії корупції; зміцнення спроможності ВРУ у контролі за процесом реформування та можливостей контролювати законотворчість у цій сфері та покращити законодавчу базу; розширення можливостей для громадянського суспільства та ЗМІ брати участь у боротьбі з корупцією"[2]. Останній компонент зосереджує увагу на розширенні можливостей для громадянського суспільства, а особливо молоді, у боротьбі з корупцією - протидії корупції, а ключовим елементом є втілення концепції "Міст Доброчесності" [2].

Взагалі впровадження громадського контролю за АКД та активна співпраці з громадськими організаціями є актуальним питанням щодо вдосконалення АКД, оскільки наразі це питання знаходиться лише на стадії становлення, хоча на цьому аспекті неодноразово наголошували

міжнародні експерти. Основними напрямками взаємодії громадськості та інших суб'єктів АКД можуть стати: формування та реалізація антикорупційної політики; контроль за додержанням АКЗ; залучення членів таких організацій до перевірки доброчесності; посилення громадського впливу на приватні відносини у сфері запобігання корупції (наприклад, реалізація АКД на підприємствах). Необхідно зазначити, що громадський контроль - це ефективний інструмент у боротьбі з корупцією, хоча результати таких заходів мають лише рекомендаційний характер. Кроки у цьому напрямку наша держава робить. Прикладом може стати Рада громадського контролю при ДБР - це колегіальний дорадчо-консультативний орган, для забезпечення прозорості та цивільного контролю за ДБР, а Положення про Раду затверджено Постановою КМУ від 20.12.2018 р. № 1086.

Ще одним напрямком вдосконалення антикорупційної політики держави в рамках додержання європейських стандартів - продовження роботи щодо розшуку, повернення та управління активами, а також аналіз інформації щодо можливих випадків відмивання грошей та коштів, щодо яких є підозри в їхньому кримінальному походженні. Щодо останнього, то це відноситься до повноваження Держфінмоніторинг, діяльність якого ми досліджували у попередньому розділі, проводячи аналогії з Європейськими органами. Однак в Україні діє ще один унікальний орган, який за змістом, обсягом функцій та правовим статусом не має аналогів в системі органів виконавчої влади держави, а був створений за аналогом установ з повернення та управління активами, які діють в ЄС на підставі рішення Ради ЄС № 2007/845 /ЖНА від 06.12.2007 р. та в рамках реалізації Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. Постановою КМУ від 11.07.2018 р. № 613 затверджено "Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку, управління активами, одержаними від корупційних та інших

злочинів (скорочено - АРМА). Це є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні. Основними напрямками дій АРМА є: "Виявлення активів, управління активами та формування державної політики у цій сфері" [1]. У сфері виявлення та розшуку активів цей орган здійснює заходи: "щодо виявлення та розшуку активів за зверненням слідчого, детектива. органів досудового розслідування, прокуратури та суду з метою арешту та конфіскації таких активів; забезпечення міжнародного співробітництва у цій сфері з органами іноземних держав, міжнародними організаціями; участь у забезпеченні представництва прав та інтересів держави у закордонних юрисдикційних органах щодо даної сфери" [1]. У сфері управління активами - "на підставі рішення суду в разі накладення арешту у кримінальному провадженні задля збереження чи збільшення вартості через передачу активів на підставі договору управління або розпорядження через розміщення готівки на рахунках у державних банках до закінчення провадження у кримінальній справі" [1]. У сфері формування державної політики - "через підготовку пропозицій щодо проектів нормативно-правових актів, укладення міжнародних угод з відповідними іноземними та міжнародними організаціями, а також проведення методичної, консультативної роботи, надання допомоги слідчим, детективам, прокурорам, суддям з питань, які відносяться до їх компетенції" [1]. Важливою функцією АРМА є формування та введення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні (інформація щодо даних про такі активи, судові рішення про арешт або його скасування, номер кримінального провадження реєстрі) [1]. Планом пріоритетних дій КМУ передбачено до 2020 року

ввести в дію Єдиний реєстр, а відповідно до розпорядження КМУ від 18.12.2018 р. № 1106-р запуск передбачено у 2019 році, однак на офіційному сайті АРМА є лише загальна інформація. Для виконання основних завдань, АРМА отримала доступ до автоматизованих інформаційних та довідкових систем, реєстрів, банків даних, адміністратором яких є державні органи та органи місцевого самоврядування (наразі доступ до 18 таких систем) [1].

На підставі проведеного аналізу позицій науковців, нормативно-правової бази висновків та пропозицій експертів, запропонуємо свій підхід до вдосконалення АКД в Україні на підставі європейських стандартів. Оскільки корупція є явищем багатоаспектним, що має економічні, соціальні, політичні, культурні коріння, боротися з нею та запобігати вчиненню корупційних дій необхідно за допомогою різних чинників. Всі заходи ми пропонуємо поділити на загальні та спеціальні.

До загальних заходів віднесемо:

1. Подальший розвиток економіки, розвиток вітчизняного виробника, підтримка підприємницьких ініціатив та створення умов для виходу бізнесу з "тіні", у тому числі через розширення електронного документообігу, звітності, закупівель та лояльної податкової політики держави, у тому числі надання податкових канікул.

2. Розвиток правової освіти, культури та свідомості громадян, що треба починати з дитячого віку, можливе запровадження спеціальних занять щодо протидії корупції із залученням громадських організацій та волонтерів, проведення роботи з молоддю, активне залучення молодих громадян у створенні антикорупційних проектів. Наразі шкільна програма НУШ (нової української школи) передбачила скорочення уроків з правознавства у 9 класі, повністю скасувала їх у

10 класі, приєднавши окремі теми до інших дисциплін, що є недопустимим

3. Реформування охорони здоров'я, соціальної сфери, покращення добробуту громадян, створення нових робочих місць і максимальне зниження рівня безробіття в Україні.

4. Подальші кроки у формуванні довіри громадян до дієвості механізму антикорупційної політики, у тому числі через створення надійного механізму захисту викривачів, а також збереження конфіденційності відповідних даних, захист даних.

Спеціальні заходи включають напрями вдосконалення норм щодо боротьби та протидії корупції:

1. Подальше вдосконалення системи електронних декларацій та проведенні аналізу даних, зазначених в них.

2. Реформування судової гілки влади, що включає не тільки активну діяльність Вищого Антикорупційного суду, але і всіх судів, а також захист суддів від неналежного зовнішнього впливу. Чітке визначення завдань та повноважень Громадської ради доброчесності

3. Активізація роботи всіх спеціалізованих суб'єктів АКД щодо протидії корупції та реального втілення принципу невідворотності покарання або адміністративного стягнення за корупційне правопорушення.

4. Створення Консультативної Ради міжнародних експертів при ВРУ для допомоги в діяльності профільного комітету.

5. Вдосконалення антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів та проектів.

6. Перегляд окремих Кодексів та Правил етичної поведінки з метою встановлення чітких та однозначних норм, які стосуються, у тому числі, доброчесності.

7. Запровадження антикорупційних програм для юридичних осіб, активне запровадження посади повноваженого щодо протидії корупції

або створення відповідного органу, залучення громадськості (на підприємстві це можуть бути і профспілки, і інші уповноважені на представництво трудовим колективом органи або особи) у створені та реалізації антикорупційних програм.

8. Створення Бюро фінансових розслідувань та позбавлення СБУ та інших правоохоронних органів функцій розслідування фінансових злочинів (у жовтні 2019 р. ВРУ ухвалила у першому читанні проект ЗУ "Про бюро фінансових розслідувань").

9. Посилити правовий та організаційний захист антикорупційних активістів та активізувати досудове розслідування справ щодо нападів на них та здійснення тиску.

10. Активізувати спільну роботу із ЗМІ з питань висвітлення АКД та притягнення винних до відповідальності, а також надання інформації щодо скоєних або таких, що можуть біти скоєнні, кримінальних правопорушень.

Висновки до 3 розділу.

На підставі проведеного аналізу було визначено коло суб'єктів АКД. За основу дослідження взяли класифікацію суб'єктів за характером їх адміністративно-правового статусу і за рівнем спеціалізації: органи та особи, для яких протидія корупції є основною сферою діяльності (НАБУ, САП, НАЗК, ВАКСУ); правоохоронні органи, для яких протидія корупції є складовою правоохоронної діяльності (СБУ, НПУ, ДБР); органи та особи, для яких протидія корупції не є основною сферою діяльності, а здійснюється відповідно до адміністративно правового статусу (ПРУ, ВРУ, КМУ). Були проаналізовані їхні повноваження та наведені статистичні дані щодо їх звітів, які свідчать про активізацію роботи таких органів у сфері запобігання та протидії корупції в Україні.

Дослідження міжнародних та європейських стандартів у сфері АКД дозволило надати власні пропозиції, які були класифіковані на загальні

заходи та спеціальні заходи, однак, ми погоджуємося, з більшістю вітчизняних науковців, міжнародних експертів, що боротьба з корупцією не може вестися в одному напрямку, оскільки сама вона є явищем багатоаспектним, крім того, наявність політичної волі - основне підґрунтя АКД.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначеної мети та поставлених завдань магістерської роботи були отримані результати, які в сукупності вирішують актуальне наукове завдання щодо особливості антикорупційної діяльності в ЄС та в Україні на підставі проведеного порівняльного аналізу та надання сутнісної характеристики органів, які здійснюють антикорупційну діяльність. В узагальненому вигляді результати можна звести до таких теоретичних та практичних висновків:

1. Дослідження питання становлення законодавства щодо протидії корупції в Україні базується на ґрунтовному аналізі запропонованих науковцями класифікацій періодів розвитку такого законодавства, однак більшості з них бракує системного критерію, який би визначив хронологічні рамки. Крім того, складно погодитися з думкою, що антикорупційна реформа почалася з 2014 року, адже аналіз законодавства дозволяє стверджувати, що підвалини такої реформи почалися зі здобуттям незалежності нашої держави і першим нормативно-правовим актом став Указ Президента України "Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю" від 18 червня 1993 року. В основу подальшого дослідження була покладена класифікація С.А. Подоляки: 1 період - зародження законодавчого регулювання протидії корупції (1991 - 2004 рр.), 2 період отримав назву постмайданний (2005- 2014 роки), а третій період постреволуційний (з 2014 року до сучасності). Аналіз законодавчих норм та реалій розвитку суспільства у кожному періоді дозволяє зробити невтішні висновки про відсутність протягом всього часу незалежності довготривалої комплексної програми протидії корупції та прямий зв'язок кожного періоду з періодом президентства наступного Голови держави, і кожен наступний Президент не бере до уваги надбання попередників. Однак, незважаючи на всі протистояння, в сучасний період ми маємо потужну законодавчу базу, яка

складається з вітчизняних нормативно-правових актів та міжнародних актів, ратифікованих Україною.

2. У магістерській роботі була відзначена відсутність єдиного системного підходу до законодавчого закріплення механізму протидії та запобіганню корупції протягом тривалого часу, що відзначилося і на відсутності єдиного підходу до становлення самого поняття "корупція". Серед науковців та практиків також відсутня узгоджена позиція щодо такої дефініції, однак на підставі порівняльного аналізу та системного методу запропонували своє визначення корупції, в основу котрого покладено погляд О.В. Терещука. Корупція - діяння осіб (дія або бездіяльність), які уповноважені на виконання функцій держави, або прирівняних до них осіб, спрямована на протиправне використання наданих їй повноважень або посадового становища та пов'язаних з ними можливостей для незаконного одержання від фізичних та юридичних осіб матеріального блага, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру, а також підкуп зазначених осіб фізичними та юридичними особами. Пропонуємо закріпити це поняття на законодавчому рівні, оскільки чинна норма щодо визначення поняття "корупція", яка наведена у ЗУ "Про запобігання корупції" являє собою громіздку конструкцію з елементами повтору, що не сприяє однозначності та зрозумілості тексту Закону, тим самим ускладнює правозастосування. У роботі детально досліджено економічні, політичні, юридичні, організаційно-управлінські та соціально-управлінські чинники корупції. Як висновок, необхідно зазначити, що в основі розростання корупції в нашій державі лежать відсутність політичної волі та пасивність суспільства і громадських організацій. На підставі порівняння термінів, які використовує законодавство (протидія, запобігання, боротьба з корупцією), вважаємо доцільним застосовувати поняття "антикорупційна діяльність" - це діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, спрямована на реалізацію антикорупційної політики держави та включає правові, організаційні, фінансові, політичні, ідеологічні та

психологічні засоби, спрямовані на виявлення, розслідування, припинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, профілактика їх, притягнення винних до відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

3. Основою всіх антикорупційних норм ЄС є заходи, які були розроблені РЄ. Необхідно зауважити, що всі держави-члени ЄС входять і до РЄ, тому норми щодо протидії корупції фактично утворюють єдине правове поле. Практично у всіх антикорупційних стратегіях, планах та напрямках державної антикорупційної політики зазначається, що одним із головних завдань є впровадження Україною міжнародних стандартів протидії корупції. Більшість європейських нормативно-правових актів наша держава ратифікувала (Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією РЄ). Вважаємо доцільним у ЗУ "Про запобігання корупції" додати до ст. 1 ще два терміни, які закріплені у Додатку XLIV до Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.: активна корупція - умисна дія будь-якої особи, яка безпосередньо чи через посередника обіцяє надати або надає посадовій особі користь з метою забезпечення для себе або третьої сторони вчинення посадовою особою дій чи утримання від вчинення дій, що належать до сфери її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, у результаті якої завдається чи може бути завдана шкода фінансовим інтересам ЄС; пасивна корупція - умисна дія посадової особи, яка безпосередньо чи через посередника вимагає чи отримує будь-яку користь для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку користі у обмін на дії чи утримання від вчинення дій, що належать до сфери її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, у результаті якої завдається чи може бути завдана шкода фінансовим інтересам ЄС. Вважаємо, що таких підхід буде корисним у подальшому визначенні складу злочину або

адміністративного правопорушення, меж та виду покарання або стягнення, визначення підслідності даного діяння.

4. У галузі створення законодавчої бази боротьби з корупцією Європа досягла більше, ніж інші континенти. Цьому сприяє і створення потужної системи спеціалізованих органів антикорупційної діяльності. Одним з них стало створення Європейського бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), структура якого має унікальний мандат на проведення внутрішніх розслідувань в установах, органах та агенціях ЄС з метою боротьби з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, яка впливає на фінансові інтереси співтовариства. Хоча Україна активно співпрацює з цією організацією, однак її аналог - Національне бюро фінансової безпеки України - ще не створено. В ЄС активно діють органи протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму: Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF), Спеціальний комітет Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL) тощо, які співпрацюють з Держфінмоніторингом. З метою посилення боротьби з тяжкими формами організованої злочинності РЄ у 1999 р. прийняла рішення про створення спеціального підрозділу - Євроюсту - спеціалізованого органу, основне призначення якого надавати допомогу зусиллям держав-членів щодо розслідування найбільш небезпечних злочинів та координації їх практичних дій у цій галузі у співпраці з Європолем Цей орган активно співпрацює з Європейською інформаційною мережею в галузі правосуддя. Співпраця між Україною та Євроюстом знайшла своє закріплення у Угоді про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, яка підписана 27.06.2016 р. Діяльність Європолу дає змогу реалізувати спільну єдину кримінальну політику Євросоюзу та впроваджувати європейські стандарти у сфері боротьби зі злочинністю. 14.12.2016 р. була підписана "Угода між Україною та Європолем про оперативне та стратегічне співробітництво". Зазначені вище Угоди нашої держави з Євроюстом та Європолем створили правову базу для

використання Україною можливостей, які надаються цими організаціями. У 2006 р. Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (GREGO) - органом РЄ з антикорупційного моніторингу. Тим самим наша держава долучається до правозастосовної антикорупційної діяльності і створює свою потужну систему антикорупційних органів на підставі європейських стандартів.

5. Успішність антикорупційної політики є важливою складовою виконання нашою державою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У попередньому році надбаннями нашої держави у сфері антикорупційної діяльності стало створення Вищого антикорупційного суду, ДБР, дія системи контролю е-деклярацій. На підставі проведеного аналізу кола та повноважень суб'єктів антикорупційної діяльності для подальшого детального дослідження була обрана класифікація за характером адміністративно-правового статусу та за рівнем спеціалізації: органи та особи, для яких протидія корупції є основною сферою діяльності (НАБУ, САП, НАЗК, Вищий антикорупційний суд України); правоохоронні органи, для яких протидія корупції є складовою правоохоронної діяльності (СБУ, НПУ, ДБР); органи та особи, для яких протидія корупції не є основною сферою діяльності, а здійснюється відповідно до адміністративно правового статусу (Президент України, ВРУ, КМУ). Кожен із цих органів відповідно до завдань і функцій здійснює антикорупційну діяльність. Запобігання корупції - основна мета діяльності НАЗК, це є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики, а його структура, формування кадрової політики, обсяг повноважень та співробітництво з іншими органами державної влади України, іноземних держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних та європейських стандартах. Розслідування корупційних правопорушень на вищому рівні покладено на НАБУ, а процесуальне керівництво здійснює САП. Унікальним органом, який займається розшуком та управлінням активами і за обсягом та змістом функцій не має аналогів в

системі органів державного управління є Національне агентство з питань виявлення, розшуку, управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів, яке було утворене за аналогом органів ЄС на підставі рішення Ради Європейського Союзу від 06.12.2007 р. Агентство діє у співпраці з Держфінмоніторингу. Ця Державна служба виконує завдання збору, аналізу, оприлюднення інформації щодо можливих випадків відмивання грошей та коштів, щодо яких є підозри в їхньому кримінальному походженні. Судовий розгляд корупційних справ в Україні здійснює Вищий антикорупційний суд. За даними Державної судової адміністрації з початку роботи суд отримав для розгляду більше 3,5 тис. кримінальних справ, а з них 5% справ, які розслідувалися НАБУ та які належать до справ високопосадової корупції.

6. В основі розроблених пропозицій щодо вдосконалення антикорупційної діяльності з урахуванням європейських стандартів було покладено розуміння "корупції" як багатоаспектного явища, яке має витoki в економіці, у політиці, правовій сфері, культурі та менталітеті відповідного суспільства, тому і протидія повинна включати комплекс засобів, способів та форм в різних сферах суспільного життя. Всі заходи пропонуємо розділити на загальні та спеціальні. До загальних віднесли: розвиток економіки, вітчизняного бізнесу, вдосконалення фіскальної політики; формування правової освіти та правової свідомості, залучення громадськості, а, особливо, молоді, до протидії корупційним проявам; розвиток соціальної сфери; введення активної роботи щодо залучення осіб до викривання корупційних діянь та створення механізму захисту викривачів. Спеціальні заходи включають: вдосконалення системи електронних декларацій; вдосконалення діяльності судової системи, особливо, активізація діяльності Вищого антикорупційного суду України; активізація діяльності всіх спеціалізованих суб'єктів антикорупційної діяльності; створення Консультаційної Ради міжнародних експертів при ВРУ; вдосконалення антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;

вдосконалення Кодексів та Правил етичної поведінки суб'єктів публічної влади у напрямку неухильного дотримання етичних норм та доброчесності; запровадження антикорупційних програм для юридичних осіб; створення Бюро фінансових розслідувань; посилення захисту антикорупційних активістів; активізація спільної роботи із ЗМІ з питань висвітлення дій щодо запобігання та протидії корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агентство з розшуку та менеджменту активів. Офіційний сайт: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://arma.gov.ua/register-of-seized>
2. Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні. Офіційний сайт (EUACI): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://euaci.eu/ua/who-we-are/about-programme>
3. Антикорупційна програма СБУ на 2018-2020 рр. Офіційний сайт. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/85>
4. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму. Схвалено на саміті Україна - ЄС 22.11.2010 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001
5. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право" / О.Ю. Бусол - К., 2015. - 501 с.
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученко]. - К.: ТОВ "Вид-во "Юрид. думка", 2007. - 992 с.
7. Горган О.Л. Історичні аспекти боротьби за корупцією в Україні / О.Л. Горган // Порівняльно-аналітичне право України. - 2015. - № 2. - С. 277-280.
8. Добровольський О.І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / О.І. Добровольський. - Київ, 2015 - 360 с.
9. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р., зі змінами від 13.12.2007 р.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

10. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003 р. Ради Європи від 27.01.1999 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101
11. Додаток XLIV до Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatky-rozdil-vi/borotba-z-shakhraistvom>
12. Доклад Еврокомиссии : [Электронный ресурс] // Режим доступу: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/934510>
13. Ельнаді Б, Рифаат А. Місяць за місяцем / Б. Ельнаді, А. Рифаат // Кур'єр ЮНЕСКО (корупція). - Серпень. - 1996. - № 9. - С. 9.
14. Європейська судова мережа. Офіційний сайт Євроюсту: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eurojust.europa.eu/pages/home.aspx>
15. Задорожній О.В. Міжнародно-правові стандарти боротьби з корупцією: [Електронний ресурс] / О.В. Задорожній // Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5023/1/%D0>
16. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / М.І. Хавронюк, Д.О. Калмиков та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. - К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. - 242 с.
17. Звіт до заходи з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у Національній поліції за 9 місяців 2019 року. Сайт Національної поліції України: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/about/zapobigannya-korupcziji/zviti-po-zapobigannyu-korupcziji.html>
18. Звіт за результатами експертного аналізу в Україні (Самооцінка стану виконання програми розбудови доброчесності). Сайт Національного агентства з питань запобігання корупції : [Електронний ресурс] // Режим

- доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordynatsiyi-antykoryuptsijnoyi-polityky/yevropejska-ta-yevroatlantychna-integratsiya-ukrayiny/>
19. Звіт за результатами оцінки України. Четвертий раунд оцінювання. Група держав проти корупції (GREGO) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-/1680737207>
 20. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 р.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files>
 21. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2018 р. Сайт ДБР : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/report/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro>
 22. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції Національним агентством у 2018 р. Сайт Національного агентства з питань запобігання корупції: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zvit2018-1.pdf>
 23. Звіт про проведену оцінку результатів виконання заходів, передбачених антикорупційною програмою Генеральної прокуратури України на 2019-2020 рр. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua>
 24. Звіт роботи Євроюсту за 2018 р. Справи, які розглядалися Євроюстом. Сайт Євроюсту: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eurojust.europa.eu/pages/home.aspx>
 25. Індекс сприйняття корупції - 2018. Transparency International: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyatty-a-koruptsiyi-2018/>
 26. Інформація про результати роботи Держаної служби фінансового моніторингу України : [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id
 27. Історія державної служби в Україні: у 5-ти т. / відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; упорядники: Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко,

- В.С. Шандра та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії України НАН України. Т. 4: Документи і матеріали. - К.: Ніка-Центр, 2009. - 872 с.
28. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України: підр. / В.В. Коваленко. - К.: Юрінком Інтер, 2012. - 808 с.
29. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_282
30. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
31. Комарова Ю.М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Ю.М. Комарова - К., 2018. - 229 с.
32. Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_c16d/
33. Конвенції про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT>
34. Концепція боротьби з корупцією на 1998 - 2005 роки: Указ Президента України від 24.04.1998 року № 367/98 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/367/98>.
35. Конституція України: ЗУ від 28.06.1996 року № 254/96: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2>
36. Кочеткова О.В. Конвенционный механизм противодействия коррупции в Европейском Союзе / О.В. Кочетков // Юридическая наука. - 2016, - № 5. - С. 139-145.

- 37.Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) Ради Європи від 27.01.1999 р. (ратифікована Україною 18.10.2006 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101
- 38.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>
- 39.Кузьменко В.П. Визначення поняття та витоків корупції // Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 жовт. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. - С. 178-183.
- 40.Макухін О.О. Поняття корупції в Україні та ЄС: порівняльний аналіз, адміністративно-правовий аспект / О.О. Макухін // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского, - Том 26 (65), - № 2-1 (ч.2). - 2013 г. - С.55-60.
- 41.Мельник М. І. Корупція: Сутність, поняття, заходи протидії: [монографія] / М. І. Мельник. - К.: Атіка, 2001. - 302 с.
- 42.Меморандум про взаєморозуміння між Національним антикорупційним бюро України та Європейським інвестиційним банком : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-pidprysalo-memorandum-pro-vzayemorozum>
- 43.Миловидова А.С. Правовые и организационные инструменты противодействия коррупции в Европейском Союзе / А.С. Миловидова // Научно-практический журнал. - № 3 (12). - 2018 г. - С.53-59.
- 44.Мишин, Г. К. Коррупция: понятие, сущность, меры ограничения / Г. К. Мишин. М. : Академия МВД СССР, - 1991. – 180 с.
- 45.Павліченко В.М. Проблеми гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці держаних службовців до міжнародного законодавства: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец

- 12.00.05 "Трудове право; право соціального захисту" / В.М. Павліченко - К., 2017. - 480 с.
46. Питання боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки: Указ Президента України від 27.08 1994 р. № 484/94 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/484/94>
47. План дій для України на 2018-2021 рр. Ухвалено 21 лютого 2018 року Комітетом Міністрів Ради Європи 21.02. 2018 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://rm.coe.int/coe-action-plan-for-ukraine-2018-2021-ukr/1680925bec>
48. Подоляки С.А. Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції в органах прокуратури України: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / С.А. Подоляка - К., 2019. - 457 с.
49. Про боротьбу з корупцією: ЗУ від 05.10.1995 р. № 356/95-ВР : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80>
50. Про Вищий антикорупційний суд: ЗУ від 07.06.2018 № 2447-VIII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2447-19><https://zakon.rada.gov.ua>
51. Про Держане бюро розслідувань: ЗУ від 12.11.2015 р. № 794-VIII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>
52. Про запобігання корупції: ЗУ від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1700-18>
53. Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу: Постанова КМУ від 25.10.2017 р. № 1110: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1110-2017-%D0%BF>

54. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: ЗУ від 14.10.2014 № 1699-VII : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1699-18>
55. Про засади запобігання і протидії корупції: ЗУ від 07.04.2011 р. № 3206-VI (втрата чинності) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
56. Про засади запобігання та протидії корупції: ЗУ від 11.06.2009 р. № 1506-IV (втрата чинності) // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 45. - Ст. 691.
57. Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю: Указ Президента України від 18 червня 1993 року № 218/93: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
58. Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю: Указ Президента України від 26.11 1993 р. № 561/93: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/561/93>
59. Про Національне антикорупційне бюро України: ЗУ від 14.10.2014 р. № 1698-VII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
60. Про Національну поліцію України: ЗУ від 02.07.2015 р. № 580-VIII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
61. Про Національну програму боротьби з корупцією: Указ Президента України від 10.04 1997 р. № 319/97 № 396/94 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319/97>
62. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 06.02.2003 р. № 84/2003 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/84/2003>

63. Про невідкладні заходи посилення боротьби зі злочинністю: Указ Президента України від 21.07 1994 р. № 396/94 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/396/94>
64. Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю: Розпорядження Президента України від 25.02.1997 р. № 98/97-рп: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/561/93>
65. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: ЗУ від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
66. Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції: Указ Президента від 18.11.2005 р. № 1615 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1615/2005p>
67. Про прокуратуру: ЗУ від 14.10.2014 р. № 1697-VII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
68. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р: ЗУ №1678-VII від 16.09.2014 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#>
69. Про Службу безпеки України: ЗУ від 14.10.2014 р. № 1697-VII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
70. Про створення Європейського поліцейського відомства (Європол): Рішення Ради ЄС № 2009/371/ПДВ від 06.04.2009 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994>
71. Про створення Євроюсту з метою посилення боротьби з тяжкими злочинами: Рішення Ради ЄС 2009/426/ЖНА від 16.12.2008 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eurojust.europa.eu/pages/home.aspx>

72. Про створення Національного бюро розслідувань України: Указ Президента України від 24.04. 1998 р. № 371/97 : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97>
73. Про судоустрій та статус суддів: ЗУ від 02.06.2016 № 1402-VIII: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
74. Проект закону Про Національне бюро фінансової безпеки України : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4>
75. Рамочне рішення Ради № 2003/568/ПДВ про боротьбу з корупцією у приватному секторі від 22.06.2003 р.: [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_945
76. Регламент Ради (Євросоюз) 2017/1939 від 12.10.2017 р., що запроваджує посилену співпрацю стосовно створення Європейської прокуратури (ЄП) 30: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid>
77. Рішення Комісії від 28.04.1999 р. № 1999/352/ЕС про заснування Європейського бюро боротьби з шахрайством (OLAF) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
78. Рішенням Конституційного суду України за поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Указу Президента України "Про створення Національного бюро розслідувань України" від 24 квітня 1998р. № 371/97 від 6 липня 1998 року № 10/98-рп : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-98>
79. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / С.С. Рогульський - К., 2005. - 20 с.
80. Сайт Національного антикорупційного бюро України: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://nabu.gov.ua>

81. Семьнин А.С. Противодействие политической коррупции политико-правовыми средствами в государствах Евросоюза: опыт Финляндии и Эстонии: автореф. дис. на соискание науч. ступеня канд. полит. наук: спец. 23.00.02 "Политические институты; этнологические конфликты" / А.С.Семьнин - Воронеж, 2009. - 20 с.
82. Серьогін С.С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / С.С. Серьогін - Х., 2010. - 23 с.
83. Сірант М.М. Поліцейське співробітництво України і Європейського Союзу - правовий аспект [Електронний ресурс] / М.М. Сірант // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository/ Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>
- 84.Скомаров О. Історичні аспекти діяльності правоохоронних органів з протидії корупції / О. Скомаров // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. - 2015. - № 2. - С. 116–122.
- 85.Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / О.В. Терещук - Одеса, 2000. - 20 с.
86. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Р.М. Тучак - Х., 2007. - 23 с.
- 87.Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016 р.: Ратифікована Законом України № 2129-VIII від 12.07.2017 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/984_001-16

88. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016 р.: Ратифікована Законом України № 1839-VIII від 08.02.2017 р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
89. Федорко О.О. Історичні етапи створення та функціонування органів по боротьбі з корупцією в Україні / О.О. Федорко // Порівняльно-аналітичне право України. - 2018. - № 1. - С. 227-230.
90. Харина Є.Я. Нормативне регулювання у сфері запобігання і протидії корупції в Україні / Є.Я. Харина // Наук. вісн. Міжнар. ун-ту. - 2014. - Вип. 10-2 (2). - С.181–184.
91. Ходарев О. Основні етапи та актуальні питання протидії корупції в Україні [Електронний ресурс] / О. Ходарев // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/25_SSN_2009/Pravo/51446.doc.htm
92. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи від 04.11.1999 р. (ратифікована Україною 16.03.2005 р.) : [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102
93. Шевцова Л.В. Проблемы и перспективы развития Евроюста и Европейской прокуратуры / Л.В. Шевцова // Электронное приложение к "Российскому юридическому журналу". - № 2. - 2019. - С. 15-18.
94. Яцків І.І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / І.І. Яцків - К., 2011. - 20 с.
95. Яцків І.І. Загальні положення протидії корупції: адміністративно-правовий аспект / І.І. Яцків // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - Івано-Франківськ, 2009. - Вип. 21. - С. 88–94.
96. Freedom House : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/freedom-house-v-ukraini-problemy-z-koruptsiieiu-pravosuddiam-i-svobodoiu-zmi>

97. Special Eurobarometer 470. October 2017. Corruption. Report. European Union, 2017. - 180 p.